

АНАЛИЗА НА ПОСТАВЕНОСТА, ПЕРФОРМАНСИТЕ И ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО РАБОТЕЊЕТО НА АЕК



(студија работена во периодот април 2019 – јули 2019, во рамките на проектот Мониторинг за ефикасноста, ефективноста, транспарентноста и одговорноста на регулаторните тела АВМУ и АЕК – Proformance watch II)



Издавач:

ЕвроТинк – Центар за европски стратегии

За издавачите:

Љупчо Петковски, Извршен директор, ЕвроТинк

Автори:

д-р Даниела Мамучевска

д-р Весна Василева

Уредник:

Љупчо Петковски

Графичко уредување:

Бригада Дизајн

Лектура:

Елеонора Стојкоска-Попетревска



Оваа анализа е подготвена во рамките на проектот „Мониторинг на ефикасноста, ефективноста, транспарентноста и одговорноста на регулаторните тела за медиумите – PROformance Watch II, финансиран од Владата на Обединетото Кралство, со поддршка на британската амбасада во Скопје. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на британската Влада.

Скопје, август 2019

Содржина

Вовед	4
I. Опис на методологијата на истражувањето	5
II. Карактеристики на пазарот на електронските комуникации, новите трендови во бизнис-стратегииите на телекомуникациските компании и предизвиците на регулаторите во ЕУ	7
III. Карактеристики на македонскиот пазар на електронските комуникации	13
IV. Анализа на регулативата за електронски комуникации	16
V. Еефектите од примената на регулативата врз конкуренцијата на пазарот на електронските комуникации и грижата за интересот на крајните корисници	18
VI. Анализа на независноста, организациската поставеност, финансиското работење на Агенцијата	22
Независноста на АЕК	22
Организациската поставеност	24
Финансиското работење на Агенцијата	25
VII. Анализа на транспарентноста и отчетноста за работењето на Агенцијата	27
VIII. Заклучни согледувања и препораки	30
(A) Транспарентност и отчетност	32
(B). Ефективност и независност	35
(B). Перформанси и извршување	37
Г). Заштита на јавниот интерес	39
Користена литература:	40
Прилог 1: Онлајн-прашалник до претставниците на АЕК: Анализа за поставеноста, перформансите и предизвиците во работењето на АЕК	41
Прилог 2: Теми за дискусија во рамките на фокус-група – претставници од АЕК	49
Прилог 3: Детален преглед за промени во буџет	52

Вовед

Основна карактеристика на пазарот на електронските комуникации е неговата олигополизирана пазарна структура, која ја наметнува потребата од воведување ex-ante регулатива и контрола на пазарот со цел да се креираат услови за ефикасна и одржлива конкуренција, заштита на благосостојбата на крајните потрошувачи и поттикнување на развојот на инфраструктурата во јавните комуникациски мрежи, како и на воведувањето нови и современи телекомуникациски технологии и услуги по пристапни цени.

Во 2005 година, со донесувањето на Законот за електронските комуникации (ЗЕК) („Сл. весник на РМ“ бр.13/2005) се формира и почна со работа Агенцијата за електронски комуникации (во понатамошниот дел од текстот АЕК) како надлежно независно институционално тело задолжено за ефикасна примена на ЗЕК и управувањето со развојот на електронските комуникации во земјата.

Од основањето до денес, функционирањето на АЕК е постојано во фокусот на интересот на медиумите и пошироката домашна и меѓународна јавност. Во изминатите десетина години, Агенцијата многу често беше предмет на критики и сомнежи во поглед на нејзината независност, ефективност и ефикасност во работењето, и, особено, во поглед на финансиските трошења и донации за проекти и активности што не се поврзани со електронските комуникации.

Постигнувањето повисоко ниво на ефективност и ефикасност во работата во голем дел е условено од степенот на автономијата и независноста на АЕК. Од друга страна, зголемената ефикасност во работењето на АЕК директно влијае врз конкуренцијата на пазарот, во насока на обезбедување поквалитетни услуги, подобра понуда и пониски цени за крајните корисници.

Ова истражување се прави во рамките на проектот „Мониторинг за ефикасноста, ефективноста, транспарентноста и одговорноста на регулаторните тела АВМУ и АЕК – PROformance watch II. Целта на истражувањето е да даде целосна слика за внатрешните и надворешните предизвици и пречки со кои се соочува Агенцијата во своето досегашно работење, од каде што ќе произлезат и конкретни заклучоци и препораки за нивно надминување и постигнување повисоко ниво на ефикасност, ефективност, транспарентност и успех во иднина. Во фокусот на ова истражување се следниве аспекти од работењето на регулаторот:

- транспарентноста и отчетноста;
- ефективноста и независноста;
- перформансите и извршувањето;
- заштитата на јавниот интерес.

Структурата на извештајот е следна: во првиот дел се презентирани методологијата на истражувањето и користените извори на податоци и литература; во вториот и третиот дел се анализираат трендовите на пазарите за електронски комуникации во земјите членки во ЕУ и карактеристиките на македонскиот пазар на електронски комуникации, соодветно. Во четвртиот дел се анализира регулативата за електронски комуникации, во петтиот дел се анализираат ефектите од примената на регулативата врз конкуренцијата на пазарот на електронските комуникации и грижата за интересот на крајните корисници (во смисла на обезбедување помногубројни, поквалитетни, поевтини телекомуникациски услуги), во шестиот дел се анализираат независноста, организациската поставеност, финансиското работење на Агенцијата, во седмиот дел се анализираат транспарентноста и отчетноста на АЕК, а во осмиот и последен дел се сумираат заклучоците од истражувањето и се предложени одредени препораки.

I. Опис на методологијата на истражувањето

Анализата и оценката на работењето на АЕК се според методологијата на Меѓународната унија за телекомуникации (ИТУ)¹, разработена во алатката за оценка на ефикасноста на регулаторните тела. Истражувањето се базира на анализа на податоците и информациите добиени преку реализација на деск-истражување, анкетно истражување реализирано преку пополнување (on-line) прашалник претходно доставен до АЕК и истражување на мислењето на фокус-група составена од претставници на АЕК (советници и/или раководители на сектори). Во Прилог 1 и Прилог 2 дадени се анкетниот прашалник и темите за дискусија со фокус-групата, соодветно.

Како главни извори во деск-истражувањето се користеа:

- Законот за електронските комуникации („Службен весник на РМ“ бр. 39/2014, 188/2014, 44/2015, 193/2015, 11/2018, 21/2018), Законот за изменување и дополнување на законот за електронските комуникации („Сл. весник на РСМ“ бр. 98/19);

Официјални документи објавени на официјалната веб-страница на АЕК (www.aek.mk): Годишната програма за работа на Агенцијата за електронски комуникации за 2019, 2018, 2017, 2016 и 2015 година, Годишниот финансиски план на Агенцијата за електронски комуникации за 2019, 2018 и 2017 година, Предлог-измените и дополнувањата на финансискиот план на Агенцијата за електронски комуникации за 2019, 2018 и 2017 година, Годишниот план за јавни набавки на АЕК за 2018 и 2017 година, Статуот на Агенцијата за електронски комуникации, Списокот со вработени во Агенцијата за електронски комуникации, Правилник за систематизација на работните места на Агенцијата за електронски комуникации, Правилник за внатрешната организација на Агенцијата за електронски комуникации, Правилник за изменување на Правилникот за систематизација на работните места на Агенцијата за електронски комуникации, Записници од состаноците на Комисијата на АЕК за 2019, 2018, 2017, 2016 и 2015 година, Финален извештај за Агенцијата за електронски комуникации (АЕК) – Проект Магрид, 28 јули 2015 година, Analysis Mason, Годишните извештаи за развој на пазарот за електронските комуникации за 2017, за 2016 и за 2015 година, Извештаи за испитување на јавното мислење од аспект на заштитата на корисниците на електронските услуги за резиденцијални корисници објавени во мај 2019, јуни 2018, јуни 2017, април 2017, март 2014, Извештаи за испитување на јавното мислење од аспект на заштитата на корисниците на електронските услуги за деловни корисници објавени во октомври 2017, август 2016, октомври 2013;

- Податоци и информации од претходно објавени анализи, истражувања и извештаи: Трет периодичен извештај за работата на АВМУ и АЕК – јануари – април 2019, Втор периодичен извештај за работата на АВМУ и АЕК – октомври – декември 2018, Прв периодичен извештај за работата на АВМУ и АЕК – јуни – септември 2018, Завршен извештај за работата на АВМУ и АЕК – октомври 2016 – март 2018, Петти квартален извештај за работата на АВМУ и АЕК – октомври – декември 2017, Четврти квартален извештај за работата на АВМУ и АЕК – јули – септември 2017, Трет квартален извештај за работата на АВМУ и АЕК – април – јуни 2017, Втор квартален извештај за работата на АВМУ и АЕК – јануари – март 2017, Прв квартален извештај за работата на АВМУ и АЕК – октомври – декември 2016², Независно, непрофитно регулаторно тело – повеќе или помалку (29-ти извештај од следењето на процесот на пристапување на Македонија во ЕУ)³, Истражување на јавното мислење – ставови на граѓаните за работата на АВМУ и АЕК⁴, АЕК (Не)зависното владино тело?⁵;

¹ Повеќе детали на <http://www.ictregulationtoolkit.org/index>.

² Достапни на: <http://eurothink.mk/documents>

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Достапно на: <https://bit.ly/30Fphnc>

- Како и Извештаите на Европската комисија за напредокот на Република Северна Македонија од 2019, 2018, 2016, 2015, 2014 и 2013 година⁶, Развојната стратегија на Телото на европските регулатори за електронски комуникации – BEREC Strategy 2018–2020, како и извештаи од меѓународни консултантски куќи (А.Т. Kearney, Cullen International, GSM Association), статистички податоци од базите на ЕУРОСТАТ, Меѓународната унија за телекомуникации (ИТУ) и од Државниот завод за статистика на Р.С. Македонија.

Во однос на изработката на оваа анализа како детектирани слабости ги наведуваме следниве. Со цел да се задржи принципот на неутралност и објективност во оценувањето на работата на АЕК во поглед на четирите погоре дефинирани аспекти, потребно е да се направи теренско истражување на мислењето на компаниите/фирмите што произведуваат и нудат услуги на пазарот на електронски комуникации и се предмет на регулација од страна на АЕК. Поради немање долгорочна и статистички конзистентна база на податоци во анализата на перформансите на пазарот, остануваме со доза воздржаност во однос на прецизноста на калкулацијата на добиените резултати (во смисла на нивна статистичка прецизност), меѓутоа доследно стоиме зад заклучоците во однос на оценетите трендови на промените во анализираните варијабли.

II. Карактеристики на пазарот на електронски комуникации, новите трендови во бизнис-стратегииите на телекомуникациските компании и предизвиците на регулаторните тела во ЕУ

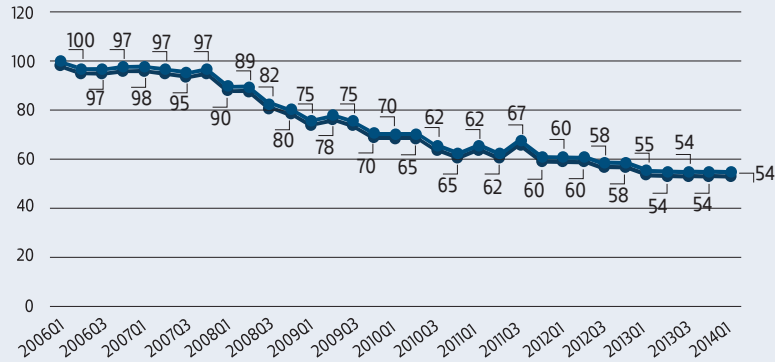
Пазарот на електронските комуникации продуцира значаен импакт врз економијата на Европската Унија. На пример, според извештајот на GSMA (2018а), само во делот на телекомуникациите (сегментот на мобилната индустрија) вкупната економска вредност реализирана во 2017 година изнесува 3,3% од БДП на ЕУ, додека проекциите за растот на оваа индустрија сугерираат нејзино учество во БДП на ЕУ до 4,1% до 2022 година. Од друга страна, пазарот на електронските комуникации го карактеризира олигополизирана пазарна структура, со високи фиксни имплементациони трошоци, ниски варијабилни трошоци и значајни трошоци за истражување и развој. Ваквите карактеристики на пазарот на електронските комуникации претпоставува постоење на неколку фирми кои можат оптимално да ја задоволуваат пазарната побарувачка за телекомуникациски услуги и притоа да ги ползуваат позитивните ефекти на економијата на обемот и опфатот.

Пазарот на електронските комуникации на Европската Унија во последните две декади забележа значајни промени од аспект на структурата и перформансите. Овие промени беа водени од притисокот на примената на новата и понапредна технологија, рапидниот раст на побарувачката за телекомуникациски услуги, засилената конкуренција и од притисокот на регулаторите за јакнење на конкуренцијата меѓу операторите. Според анализите на Consumer Market Scoreboard, телекомуникациските услуги стануваат исклучително значајни за крајните корисници (како за домаќинствата, така и за деловните субјекти) и оттука, ex-ante и ex-post регулацијата на телекомуникацискиот пазар стануваат пресудни инструменти во напорите за зголемување на конкуренцијата и подобрувањето на перформансите на пазарот, во понуда на диверзифицирани, квалитетни услуги по пристojни цени (ЕС, 2017).

Во последните десетина години, како резултат на овие фактори, доаѓа до значително намалување на приходите на телекомуникациските оператори. Особено осетлив е сегментот во мобилната телефонија, каде што во периодот од првиот квартал 2006 заклучно со првиот квартал 2014 година, просечната цена на тарифите се намалила речиси за 50%, што означува просечно намалување од 2,2% на квартално ниво (Графикон 1).

⁶ Извештаите се достапни на: <https://bit.ly/2KYLzew>

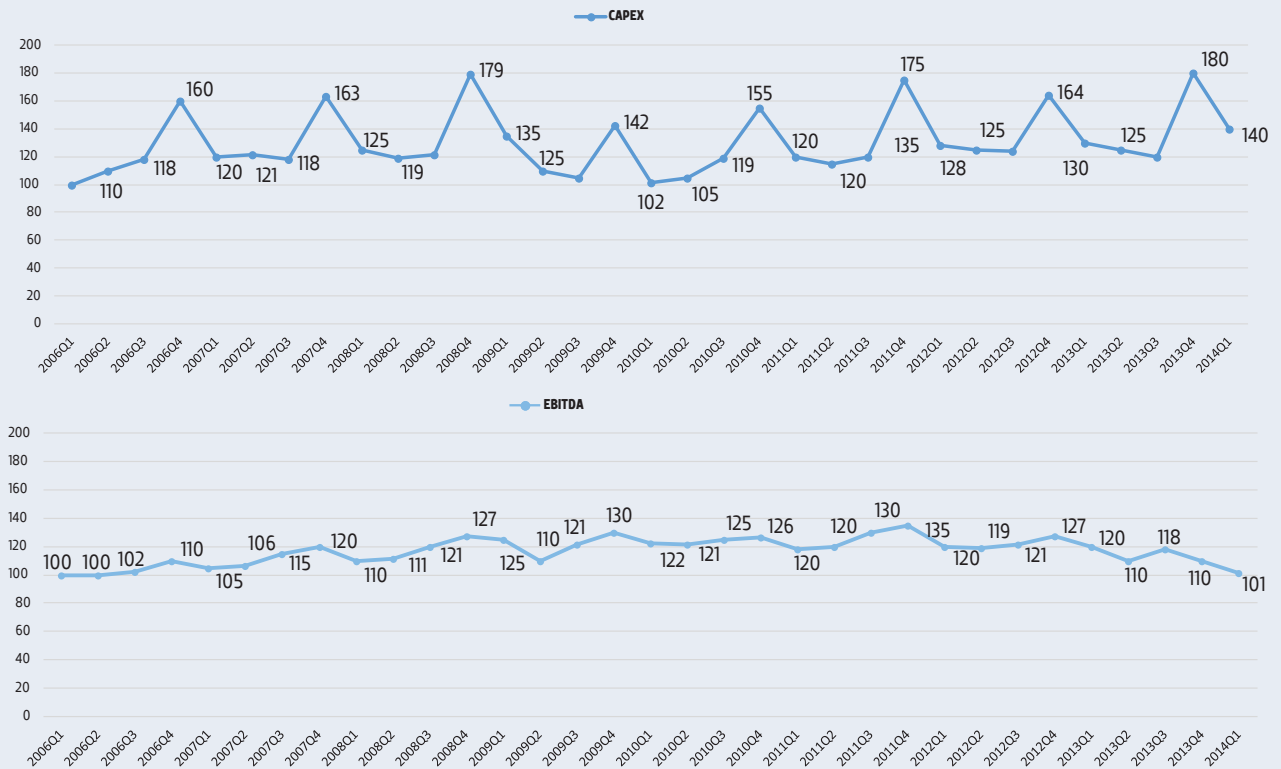
Графикон 1: Просечни цени на пакетите во мобилната телефонија во периодот (2006К1–2014К1) каде (2006К1 = 100)

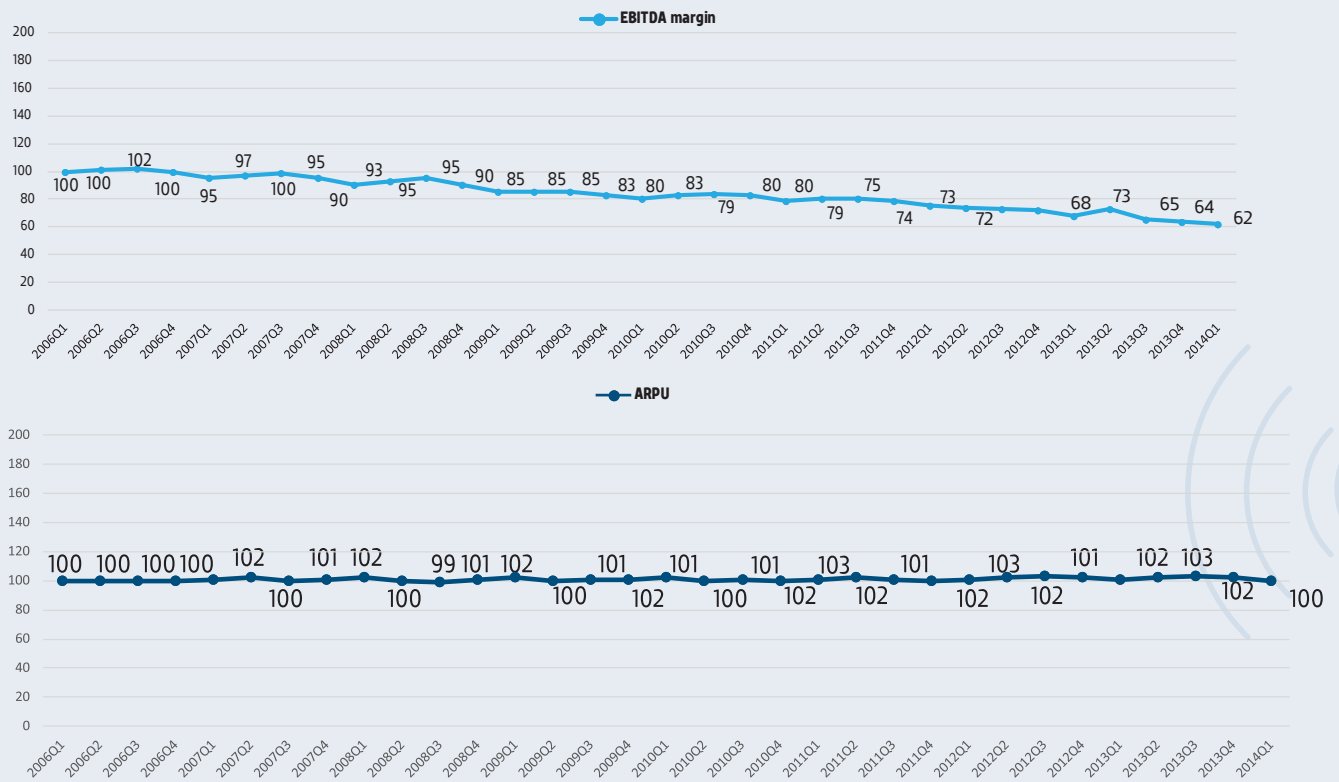


Извор: Пресметки според достапни податоци на EUROSTAT data, GSMA и Genakos et.al (2015)

Во истиот период, капиталните трошоци кај операторите се зголемуваат (CAPEX), додека профитите (пресметани како EBITDA) имаат волатилен тренд. Приходите (пресметани како ARPU) покажуваат тренд на континуирано намалување што се должи пред сè на ситуацијата на телекомуникациските пазари и на забавувањето на стапката на раст на нови претплатници, додека профитните маргини (EBITDA margin) во текот на анализираниот период остануваат релативно стабилни (Графикон 2).

Графикон 2: Движење на инвестициите (CAPEX), профитите (EBITDA), просечните профитни маргини (EBITDA margins) и приходите (ARPU) во периодот (2006К1–2014К1) (каде 2006К1 = 100)





Извор: Пресметки според достапни податоци на EUROSTAT data, GSMA и Genakos et.al (2015)

Како резултат на ваквите тенденции, во периодот 2002–2016 година се одвиваше бран на консолидација на европскиот пазар на електронските комуникации. Според извештајот на Европската комисија (ЕС, 2017), во овој период се донесени 215 одлуки поврзани со пазарната структура на телекомуникациските пазари, од кои 59 одлуки се однесувале на предлози за спојување и аквизиции меѓу операторите. Во Табелата 1 се прикажани најзначајните случаи на спојување меѓу телеком-операторите во овој период.

Табела 1: Поважни одлуки на Европската комисија за спојувања помеѓу мобилните оператори во периодот 2006–2016

Случај	Опис/Земја	Одлука
T-Mobile/tele.ring (2006)	5 на 4/Австрија	Фаза II, одобрено со одредени обврски
T-Mobile/Orange NL (2007)	4 на 3/Холандија	Фаза I, безусловно одобрено
T-Mobile/Orange UK (2010)	5 на 4/Обединето Кралство	Фаза I, одобрено со одредени обврски
H3G Austria/Oragnge AT (2012)	4 на 3/Австрија	Фаза II, одобрено со одредени обврски
Three Ireland/O2 IE (2014)	4 на 3/Ирска	Фаза II, одобрено со одредени обврски
Telefonica DE/E-Plus (2014)	4 на 3/Германија	Фаза II, одобрено со одредени обврски
Telia Sonera/Telenor (2015)	4 на 3/Данска	Фаза II, повлечен е предлогот за спојување

H3G/Telefonica UK (2016)	4 на 3/Обединето Кралство	Фаза II, забрана за спојување
Wind/H3G (2016)	4 на 3/Италија	Фаза II, одобрено со одредени обврски

Извор: (ЕС, 2017), стр.31

Според прегледот на одлуките, во овој бран на консолидација на пазарите за електронски комуникации бројот на конкурентите во основа се стабилизира на три оператори. Речиси сите предлози за спојување и аквизиции се одобрени во фаза 2 од процедурата за контрола на концентрациите на пазарот и, што е поважно, сите се условно одобрени со наметнување одредени ограничувања врз компаниите што се предмет на спојување (враќање на вишокот фреквенции, ограничувања со кои се спречуваат антиконкурентски деловни практики, отстапувања за пристап на мрежа на послаби конкуренти и сл.).

Табелата 2 наведува на една битна констатација – во основа на пазарите на телекомуникациските услуги во земјите членки на Европската Унија консолидацијата се одвиваше во намалување на бројот на мобилните оператори, со тоа што доминираат земјите со три и со четири мрежни оператори (MNO). Во анализата не се земени предвид виртуелните мобилни оператори (MVNO), бидејќи во сегашниот амбиент на дејствување главниот конкурентски притисок произлегува од мобилните мрежни оператори⁷.

Табела 2: Број на земји членки на ЕУ кои имаат 3, 4 или 5 мобилни мрежни оператори

Број на земји членки во ЕУ	3 оператори	4 оператори	5 оператори
	11	14	3

*ова е состојбата заклучно со крајот на 2017 година во ЕУ 28

Според искористеноста на достапните технологии на пазарот на електронските комуникации во земјите членки на ЕУ, генерално пазарот е во фаза на стагнација во однос на бројот на претплатниците. Во секторот на мобилна телефонија за 2018 година просечната стапката на пенетрација во ЕУ 28 изнесува 120% и е значајно поголема отколку во 2005 година (89.3%), додека во делот на фиксната телефонија трендот на корисници е во постојан пад и од 43.9% стапка на пенетрација во 2005 година се намалува на 35% во 2018 година. Во однос на корисниците на интернет, трендот е позитивен и во двата сектора (види Табела 3).

⁷ За ова види повеќе во анализата на Elixmann et al (2015).

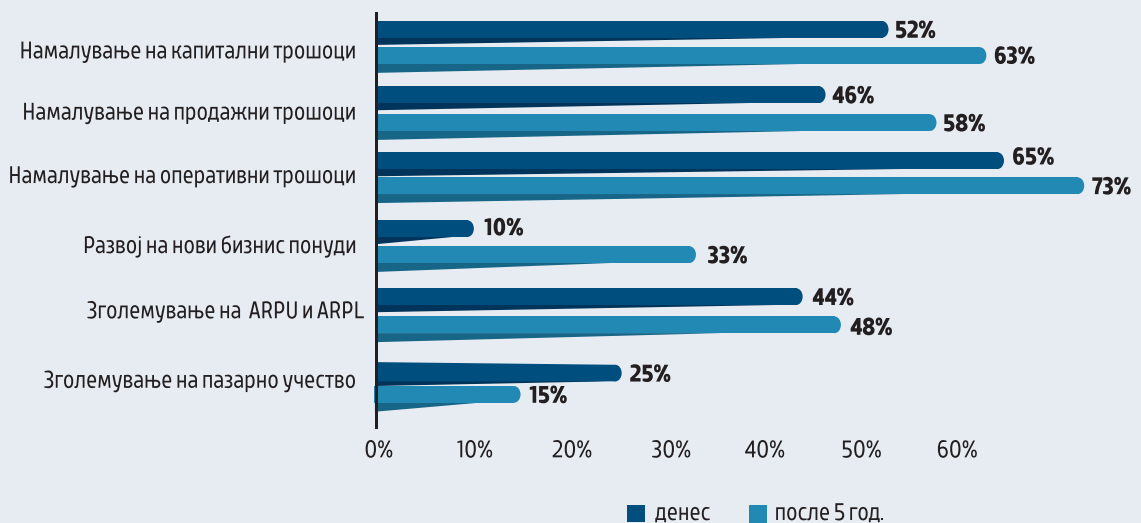
Табела 3: Селектирани индикатори за пазарот на електронските комуникации во ЕУ 28 (просечна стапка на пенетрација за ЕУ28)

	2005	2010	2014	2018
Број на претплатници во мобилната телефонија	89.3	114.7	121.1	120
Број на претплатници во фиксната телефонија	43.9	41.9	38.4	35
Корисници на интернет преку мобилната телефонија	N.A.	28.7	64	93.6
Корисници на интернет преку фиксната телефонија	10.1	22.4	27.2	31.3

Извор: Еуростат

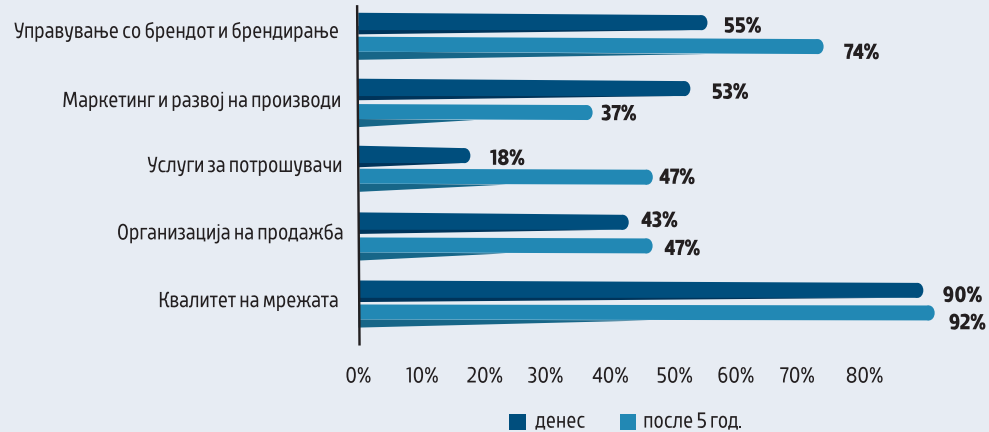
Развојот на новите комуникациски технологии, конвергенцијата во технологиите, притисокот од страна на побарувачката за креирање нови и поквалитетни производи, како и притисокот од секторските регулатори влијаеше врз операторите да почнат да ги менуваат приоритетите во своите бизнис-стратегии со цел пронаоѓање нови и стабилни текови на профит. Во таа насока вредно е да се споменат резултатите од студијата на А.Т. Kearney (2014), која се однесува на анализа на развојот на индустријата за телекомуникации во Европа до 2020 година, која опфаќа 27 земји членки на ЕУ, плус Норвешка и Швајцарија. За потребите на анализата направени се 61 интервју со менаџери на оперативно ниво во 46 водечки телекомуникациски оператори во овие земји. Анализата на одговорите на одговорните лица укажува дека фокусот на приоритетите на операторите веќе се менува. Митот дека поголемиот пазарен удел значи повисоки приходи и поголема профитабилност не доминира во креирањето на бизнис-стратегии. Ова значи дека во последните 15 години пазарната пенетрација се зголемуваше преку намалување на цените, отсега изворите на поголем профит ќе се бараат во кратење на оперативните трошоци и развој на нови содржини и бизнис-понуди, подобрување на квалитетот на мрежата, подобрување на комуникацијата со потрошувачите, вложувања во развојот на брендот и сл. (види Графикони 3 и 4).

Графикон 3: Како вашата компанија ќе ги подобри деловните резултати денес и во иднина?



Извор: А.Т. Kearney (2014)

Графикон 4: Колку овој сегмент од бизнисот е важен за успехот на вашата компанија денес и за пет години од денес?



Извор: А.Т. Kearney (2014)

Развојот на новата 5G-технологија нуди сосема нови можности на организација и водење на бизнисите во доменот на телекомуникациите. Ова од своја страна наметнува нови предизвици за регулаторните тела, кои ќе треба измените во регулаторната рамка да ги приспособат на превенирање на сите негативни последици врз пазарната конкуренција и крајните потрошувачи, а, сепак, да не ја нарушат динамичката ефикасност во работењето на операторите. Во оваа насока вреди да се размислува и за корекција на моделот на организација на ex-ante и ex-post регулацијата на пазарот. Така, во Холандија со цел подобра заштита на јавниот интерес (во смисла создавање услови за зголемување на пазарната конкуренција и заштитата на интересот на крајните корисници) во 2015 година се формира ново регулаторно тело, кое ги спојува ex-ante и ex-post регулацијата на пазарот⁸. Според истражувањата на ITU, 59% од земјите членки на ITU имаат развиено одредена форма на соработка (формална, полуформална или неформална) меѓу ex-ante и ex-post регулаторите на пазарот⁹.

Ваквиот тренд во регулацијата на пазарите на електронските комуникации може да се смета како емпирска потврда на препораките од претходните теоретски истражувања. Имено, Baldwin и Cave (1999) укажуваат на постоење три фази на либерализација на секторите во кои претходно доминирал државниот монопол. Првата фаза е фазата на претконкуренција, каде што во секторите не постои конкуренција или таа е во нејзиниот зачеток и затоа се воведува економската регулација (ex-ante регулацијата), со цел да се спречат монополските активности на постојната и доминантна компанија на пазарот. Втората фаза е фазата на развој на пазарната конкуренција во која економската регулација претежно е насочена кон регулација на цената и во исто време се користат принципите на ex-post регулацијата (т.е. на принципите на политиката за заштита на конкуренцијата) во сегментите од секторот кои во целост функционираат според пазарните принципи на слободна конкуренција. Третата фаза е фазата на развојот на конкурентните пазари т.е. сектори во кои економската регулација (ex-ante регулацијата) ќе биде супституирана со принципите и начелата на ex-post регулацијата (т.е. на принципите на политиката за заштита на конкуренцијата).

III. Карактеристики на македонскиот пазар на електронски комуникации

Пазарот на електронските комуникации во Р. С. Македонија се карактеризира со релативно висока пазарна концентрација, особено во сегментите на мобилната и фиксната телефонија. Во сегментот обезбедување услуга за пристап на интернет, иако е сегмент со изразен број конкуренти, исто така се забележува намалување на бројот на нотифицирани субјекти и даватели на оваа услуга од 111, во вториот квартал на 2014 година, на 92 субјекти, во 2017 година¹⁰, со висока нерамномерна дистрибуција во пазарното учество меѓу субјектите. Процесите на консолидација и зголемување на пазарните концентрации што се случуваа на пазарите на електронските комуникации во земјите членки на ЕУ, не го одмина и македонскиот пазар на електронски комуникации. Логична

⁸ Во текот на 2015 година Холандската комисија за заштита на конкуренцијата (NMA) се спои со Холандскиот регулатор за поштенскиот и телекомуникацискиот сектор и се формира ново регулаторно тело Институција за потрошувачи и пазар (Authority for Consumers & Markets).

⁹ Во Ирска и Романија формиран е Заеднички комитет за подобро решавање на проблемите со ограничувањата во пазарната конкуренција.

¹⁰ Според податоци од Извештаите за развој на електронските комуникации во К2 од 2014 година и Годишниот извештај за развој на пазарот на електронските комуникации за 2017 година. Извештајот за 2018 година не е објавен на веб-страницата на Агенцијата (пристапено 15 Јули 2019 година).

последица, бидејќи во структурата на пазарот на мобилната телефонија дејствуваа оператори што беа во сопственост на странски телекомуникациски компании, па така реализацијата на целите на матичните корпорации имаа рефлексија и врз развојот, структурата и пазарната конкуренција на домашниот пазар на електронските комуникации.

Во текот на 2014 година, пред објавата на одлуката за спојување на тогашниот втор и трет мобилен оператор (ВИП и ОНЕ) на пазарот на мобилната телефонија беа присутни „Т-мобиле“ со 46,10%, ВИП со 27,58%, ОНЕ со 25,08% како мобилни мрежни оператори (ММО) и „Албафоне“ со 1,23% како мобилен виртуелен оператор¹¹. Меѓутоа, по спојувањето меѓу ВИП и ОНЕ, Р. С. Македонија стана единствена земја во Европа што има само два мобилни мрежни оператора. По условно одобрената концентрација во јули 2015 година, следуваа уште неколку концентрации меѓу компаниите (ОНЕ.ВИП и формално го припои операторот „Близу“, а „Т-мобиле“ и Македонски Телеком продолжија да функционираат како единствена компанија), кои исто така имаа одраз врз структурата и конкуренцијата на другите сегменти на пазарот на електронската комуникација¹². Заклучно со првиот квартал од 2019 година, на пазарот на мобилната телефонија присутни се два мрежни оператора (ММО) Македонски Телеком, со 48,27% пазарно учество, и ВИП (одреден период по спојувањето функционираа под називот Оне.Вип), со 49,44% пазарно учество, и два виртуелни мобилни оператора (МВО), кои зафаќаат маргинален дел од пазарот: „Лајкамобил“ со 2,08% и „Роби“ со 0,2% според бројот на активните претплатници. Односно, во сегментот на мобилната телефонија постои состојба на симетричен дуопол.

Пазарот на фиксната телефонија исто така се карактеризира со висока пазарна концентрација и доминантно учество на неколку даватели на услуги. Во вториот квартал од 2014 година уделите на четирите најголеми оператори на даватели на услуги според фиксни линии е следна: Македонски Телеком 61,17%, ОНЕ 15,78%, „Близу“ 10,62% и „Роби“ 6% од 10 регистрирани оператори, додека во првиот квартал од 2019 година дистрибуцијата е следна Македонски Телеком 54,84%, ВИП 35,57%, „Роби“ 5,85% и „Неотел“ 2,91% од 10 регистрирани оператори.

Ако се погледнат податоците во Табела 4, можеме да заклучиме дека на пазарот на електронските комуникации, во сегментот на мобилната телефонија, според критериумот за пазарното учество на најголемиот оператор, во Р. С. Македонија е значајно повисок од оној на ЕУ 27. Во овој дел од анализата како споредбени пазари на електронски комуникации ги користиме пазарите на Австрија, Словенија и Хрватска, бидејќи тоа се земји што се членки на ЕУ и кои имаат по три мобилни мрежни оператори, од кои, според сопственоста, два¹³ имаат ист сопственик како и сопствениците на мрежните мобилни оператори во земјата.

Табела 4: Процентуално учество на најголемиот оператор на пазарот според бројот на активните претплатници

	2009	2010	2011	2012	2013
ЕУ 27 просечна вредност)	37.9	38.0	37.0	35.9	35.4
Австрија	40.7	42.0	41.2	40.0	43.4
Словенија	56.1	55.0	52.6	49.9	49.3
Хрватска	:	:	:	:	46.5

Извор: податоци од ЕУРОСТАТ

Ако се погледне состојбата и преку големината на Хирфендал-Хиршмановиот индекс (НИИ), кој е најчесто употребуван индикатор за следење на пазарната концентрација од страна на регулаторните институции, Р. С. Македонија бележи висока вредност на концентрацији (види Табела 5)

¹¹ Состојба на пазарот заклучно со вториот квартал за 2014 година (извор извештај од АЕК).

¹² Во фокусот на анализата се само сегментите на мобилната и фиксната телефонија, додека преносот на радио и ТВ- сервиси до крајните корисници нема да биде дел од анализата.

¹³ Освен во Словенија, каде што еден од трите оператори (Telekom Austria) е ист како и сопственикот на ОНЕ.ВИП во земјата.

Табела 5: Степен на концентрација мерен според ННН по пазарни сегменти

Пресметано според:	2014	2018	2019К1
Мобилна телефонија			
Вкупни приходи	3788	4970	4783
Број на претплатници	3605	4654	4779
Фиксна телефонија			
Удел во фиксни линии	4159	4341*	4316

Извор: податоци Извештаи од АЕК; * се однесува за 2017 година

Како за споредба, во ЕУ 27 за 2016 година вредноста на ННН просечно изнесува 3590 (според бројот на активните претплатници), во Австрија за 2013 година ННН изнесува 3486 (според бројот на активните претплатници и со 4 ММО), а во Хрватска за 2013 година, ННН изнесува 3850 (според бројот на активните претплатници и со 3 ММО).

Ако се погледнат податоците за стапката на пенетрација во мобилната и фиксната телефонија, исто така може да се забележи дека Р. С. Македонија има послаби вредности отколку споредбените земји (види Табела 6).

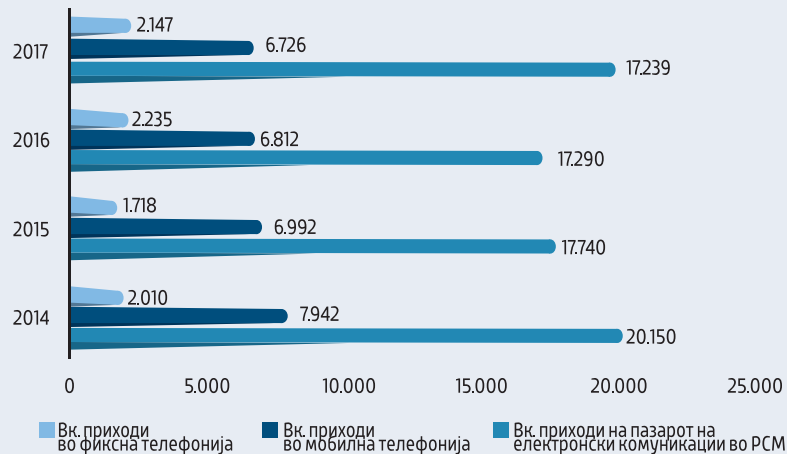
Табела 6: Стапка на пенетрација во сегментите на мобилната и фиксната телефонија

	Мобилна телефонија		Фиксна телефонија	
	2014	2017	2014	2017
Р.С. Македонија	107.07	96.39	18.46	18.02
Словенија	112.34	117.46	37.23	33.43
Австрија	150.03	170.85	40.85	42.43
Хрватска	104.24	103.01	36.87	32.62

Извор: податоци на ЕУРОСТАТ и ЕК

Освен по бројот на претплатниците, пазарот на електронските комуникации забележува стагнантни (или регресивни) движења и во однос на остварените вкупни приходи, кои за 2017 година изнесуваа 17,239 милиони денари, а во 2014 година 20,150 милиони денари. Исто така, во сегментот на мобилната телефонија, се забележува намалување во 2017 година во споредба со 2014 година (од 7,942 милиони денари на 6,726 милиони денари). Во делот на фиксната телефонија се забележуваат позитивни трендови и зголемување на вкупните приходи, од 2,010 милиони денари во 2014 година, на 2,147 милиони денари во 2017 година. Една од причините за овие движења во приходите се должи на промената на структурата и пакетите на услуги од страна на операторите, а, од друга страна, и на намалувањето на регулираните големопродажни и малопродажни цени на пазарот на електронските комуникации.

Графикон 5: Вкупни приходи на пазарот на електронски комуникации во Р.С. Македонија, вкупни приходи во сегментот на мобилната телефонија и во сегментот на фиксната телефонија, во периодот 2014 – 2017 (изразени во милиони денари)



Извор на податоци годишни извештаи на АЕК

Според податоците објавени во DESI извештајот за 2018 година (Digital Economy and Society Index Report), во Европската Унија просечната стапка на искористеност на 4G-мрежата е 91% за 2017 година¹⁴. Во нашата земја, стапката на искористеност на 4G-мрежата е од 60 % до 65%.

IV. Анализа на регулативата за електронските комуникации

Законот за електронските комуникации („Сл. весник на РМ“ бр. 39/14, и неговите измени со бр. 188/14, бр. 44/15, бр.193/15, бр.11/18, бр.21/18 и бр. 98/19) ја дефинира основната рамка на ex-ante регулацијата на пазарот на електронските комуникации. Имено, законот ги создава условите за основање независно регулаторно тело одговорно за спроведување на регулаторните задачи дефинирани со овој закон, ги дефинира процедурите за анализа на пазарот, ги определува дефинициите за релевантни пазари и ги определува заштитните мерки со кои се ограничува дејствувањето на операторите со значително пазарно учество усогласени со препораките и принципите на регулаторната рамка на ЕУ. Согласно последниот Извештај на ЕК за напредокот на Р. С. Македонија од 2019 година¹⁵, а кој се однесува за напредокот остварен во 2018 година, постојната законска рамка ги штити потрошувачите и поддржува универзална достапност на современите услуги.

Сепак, во ЗЕК се забележуваат одредени нелогичности и недоследности, со кои се остава простор за различна интерпретација, дилеми и спекулации, како и за можни злоупотреби.

Во продолжение ќе се осврнеме на дел од нив:

а) Законот пропишува АЕК за својата работа да дава отчет пред Собранието на Р. С. Македонија со доставување на извештај за својата работа. Извештајот, согласно член 11 став 2, се доставува до Собранието на разгледување, **а не и на усвојување**. Тој се состои од следниве елементи: годишен извештај за работа на Агенцијата за претходната година и годишна програма за работа на Агенцијата за наредната година.

Според членот 11 од Законот, Комисијата на АЕК ги усвојува годишниот извештај за работа на Агенцијата за претходната година, како и годишната програма за наредната година, пред овие документи да бидат доставени до Собранието на разгледување. Со тоа, на Комисијата и е доделена контролната функција за работењето на АЕК. Во случајов се јавува одредена дилема, која произлегува од можноста Комисијата на АЕК да не го усвои годишниот извештај доставен како предлог од Директорот на АЕК, и какви правни

¹⁴ Меѓутоа по одделни земји овој процент значително варира и се движи од 70% до 98% на искористеност.

¹⁵ Извештај на ЕК за напредокот на РСМ од 2019 година, достапен на: <https://bit.ly/2ZoL9pJ>

последници оваа ситуација би креирала за директорот на АЕК и Комисијата. Имено, имплицитно, ваквата ситуација во постојното законско решение се третира како правно неиздржана поради одредбата од ЗЕК, член 18, став 2 според која, доколку Комисијата не достави извештај за работењето до Собранието на Р. С. Македонија во законски предвидениот рок, ќе биде колективно разрешена. Ваквото законско решение ја мотивира Комисијата „со помала доза критичност“ да ги прифаќа и одобрува годишните извештаи доставени од директорот на АЕК, спречувајќи предвремено завршување на нејзиниот мандат. Ова значи дека законот предвидува лабава рамка на надзор и контрола на работата на АЕК и на директорот на АЕК. Исто така, законот не предвидува санкции за директорот доколку годишниот извештај доставен до Комисијата за усвојување не биде усвоен. Со тоа се креира заеднички интерес на Комисијата и на директорот годишниот извештај за работата на АЕК да биде усвоен и поднесен на разгледување до Собранието на Р.С. Македонија во законски предвидениот рок. На овој начин, основните принципи на кои почива контролата на работењето на регулаторот се нарушени. Одредбата „извештајот за работењето на АЕК“ да биде предмет само на разгледување, а не и на усвојување од страна на Собранието, ја отстранува ефективната контрола врз работењето на АЕК и мотивацијата за ефикасно и одговорно работење на Комисијата на АЕК. Оттука се јавува дилемата (или се поставува прашањето) дали постои ефективен собраниски надзор врз работата на АЕК.

б) Во поглед на утврдувањето на изворите за финансирање на Агенцијата кои се дефинирани во глава 3, член 29, став 2 од ЗЕК, постојат одредби кои оставаат простор за сомнеж и можни злоупотреби околу изворите на финансирањето. Имено, согласно Законот, една од можностите е Агенцијата да се финансира од донации, без притоа подетално да се објасни поимот и изворите на донациите. На тој начин се создава простор за сомневање и шпекулации во поглед на потенцијалното влијание на донаторите врз одлуките на АЕК, а тоа директно ја поткопува позицијата на АЕК како независно и самостојно регулаторно тело. Според добиените информации од анкетното истражување и истражувањето во фокус-групата, во досегашното работење АЕК нема примено донација ниту во паричен облик ниту во вид на опрема. Меѓутоа, доколку не се направат измени и дополнувања во законот со кои оваа одредба би се укинала или би се допрецизирала, сомнежот и можните шпекулации ќе останат.

в). Во истиот член од ЗЕК, предвиден е уште еден спорен начин на финансирање на Агенцијата, а тоа е преку давање под закуп деловен простор по пат на јавно наддавање, што, од една страна, се коси со основната дејност и причината за постоењето на Агенцијата, а, од друга страна, е спротивно на одредбите од истиот закон дека Агенцијата претставува непрофитна институција). Особено спорни се одредбите од Законот содржани во членот 29, став 8, според кои „нереализираните средства од финансискиот план од претходната година Агенцијата може да ги пренесе во финансискиот план за наредната година“ при што истите средства делумно или во целост може да се користат за развој на електронските комуникации и информатичкото општество, како и за „други работи од значење за Република Македонија“. Со оваа одредба се овозможува пренамена и користење на средствата на Агенцијата „за други намени“, што и беше случај во изминатиот период.

д). Со последните измени на ЗЕК, дел од буџетот на Агенцијата се префрли кај новоформираната ОТА, со образложение дека тоа е резултат на префрлање на дел од надлежностите и активностите од АЕК на ОТА. Од изјавите на високи владини функционери беше објаснето дека станува збор за привремено решение (без конкретна временска рамка и подетално објаснување на донесените измени во ЗЕК, а имајќи предвид дека во Законот за оперативно-техничка агенција во членот 33 експлицитно е наведено дека ОТА ќе се финансира од Буџетот на Р.С. Македонија)¹⁶. Станува збор за спорна измена во ЗЕК која ќе има директно и значително влијание врз планираниот буџет на АЕК, што секако дека ќе има влијание врз нејзиното работење, а воедно претставува и поткопување на независноста и автономијата на АЕК. Пресметката на годишниот износ што АЕК треба да ја префрли на ОТА согласно последните измени и дополнувања на ЗЕК, а врз основа на годишниот финансиски план на АЕК за 2019 година изнесува околу 1 милион евра – сума што воопшто не е за занемарување.

V. Ефектите од примената на регулативата врз конкуренцијата на пазарот на електронските комуникации и грижата за интересот на крајните корисници

Развојот и перформансите што ги остваруваше пазарот на електронски комуникации во Р.С. Македонија беа детерминирани и од надворешни и од внатрешни фактори. Состојбите и трендовите на пазарот на електронски комуникации во Европската Унија директно правеа рефлексива и врз промените и структурата на домашниот пазар. Од друга страна, како земја аспирантка за полноправно членство во унијата, преку усогласување на домашната регулатива со таа на Европската Унија, пазарот на електронски комуникации според своите перформанси се очекува да конвергира со оние од земјите членки на унијата. Во таа насока, податоците од Табелата 7, промената во вредностите на

¹⁶ Член 33 од Законот за Оперативно-техничка агенција, „Службен весник на РМ“ број 71/18 од 19.4.2018 година

индикаторите за следење на регулацијата на пазарите, дефинирани од Меѓународната унија за телекомуникации (ITU), се забележува трендот на еволуцијата во регулацијата и развојот на домашниот пазар во периодот од 2007 до 2018 година.

Табела 7: Композитни изндикатори за следење на регулацијата на пазарите за електронски комуникации

	C1 Регулаторни институции	C2 Регулаторни надлежности	C3 Режим на регулација	C4 Пазарна конкуренција	Вкупно поени
Мкс. Бодови	20	22	30	28	100
Година	2007				
Р.С.Македонија	17	14.5	14	7.67	53.17
Словенија	19	15.5	20	27	81.5
Хрватска	19	16.5	14	23	72.5
Австрија	17	16.5	22	27	82.5
Година	2014				
Р.С.Македонија	18	19	28	14	79
Словенија	19	19	28	27	93
Хрватска	19	19	28	27	93
Австрија	18	21.5	28	27	94.5
Година	2017				
Р.С.Македонија	18	20	30	14	82
Словенија	20	19	26	27	92
Хрватска	19	19	28	27	93
Австрија	18	16.5	28	27	89.5
Година	2018				
Р.С.Македонија	18	20	30	19	87
Словенија	20	18.5	28	27	93.5
Хрватска	19	19	28	28	94
Австрија	18	16.5	28	27	89.5

Извор: <https://www.itu.int/net4/itu-d/irt/#/about-tracker> (ICT regulatory tracker)

Во анализираниот период, најслаба алка претставува нивото на пазарната конкуренција остварено на пазарот на електронски комуникации. Релативно задоцнетото либерализирање на секторот на мобилната телефонија, одложената примена на дел од регулаторните мерки, несоодветната висина на цените за терминација на повик (MTR и FTR) – сето тоа влијаеше врз зајакнување на бариерите за влез на пазарот и задржувањето на релативно високи цени за крајните корисници. Од друга страна, слабата соработка меѓу АЕК и Комисијата за заштита на конкуренцијата (КЗК) се создаваа услови „за привидна толеранција“ на монополското однесувањето на операторите со значителна пазарна моќ.

Новитетите во комуникациските технологии на пазарот ја зголемија конвергенцијата на услугите што операторите ги нудат на пазарот. Како резултат на ова, логично е да се очекува да дојде до промена на бројот на регулираните пазари од страна на АЕК. Ваквата ситуација претпоставува утврдување нова методологија и критериуми за дефинирање на релевантните пазари на услуги и географски пазари. Притоа, мора да се внимава дефинираните пазари реално да ги отсликуваат големините на соодветните пазарни сегменти, со цел да се одбегне претесното дефинирање на пазарите или пошироко дефинирање на пазарите, па во првиот случај операторот да биде непотребно подвргнат под посебни регулаторни мерки, или во вториот случај, да ги одбегне посебните регулаторни мерки. И двете ситуации имаат негативни последици врз благосостојбата за крајните корисници, во смисла повисоки цени на услуги, послаб квалитет на услугите и сл.

Исто така, придефинирањето на критериумите за одредување оператор со значителна моќ (ОЗПМ) се користат критериумите наведени во соодветните европски регулативи и директиви. Меѓутоа поради спецификите на македонскиот пазар на електронски комуникации, можеби е добро да се размисли во насока на заострување на овие минимални критериуми, а со цел поттикнување на

пазарната конкуренција.

Исто така, освен продлабочување на соработката на АЕК со КЗК, добро би било АЕК да ја развива соработката и со организацијата за заштита на потрошувачите, со цел заедничко наоѓање решенија за заштита на интересите на крајните корисници, во случаи на злоупотреба на пазарната позиција на операторите со значителна пазарна моќ.

Постојната структура во секторот на мобилната телефонија и од страна на граѓаните е перцепирана како неадекватна во однос на конкуренцијата на пазарот, и сметаат дека на пазарот е потребен влез на уште оператори¹⁷. Во оваа насока размислуваат и испитаниците од фокус-групата, која беше составена со претставници од повеќе сектори на АЕК, дека пазарот подобро функционираше со три мобилни мрежни оператори. Затоа, АЕК како регулатор презема чекори за создавање услови за влез на трет мобилен мрежен оператор во земјата. Како на пример, АЕК веќе има резервирано дел од радиофреквентниот спектар за нов мрежен оператор. Меѓутоа, во привлекувањето нов мрежен оператор до одредено ниво, мотивациона сила и преговарачка моќ има во владините инструменти и политики, со што, во реализацијата на стратегијата за привлекување и влез на нов оператор на земјата потребна е вклученост и од страна на соодветните министерства во Владата.

Во однос на мониторингот и следењето на работата на операторите, АЕК редовно ги извршува планираните контроли и им наметнува на операторите минимум повисоки стандарди за квалитет и постојаност во конекцијата на крајните корисници, како и зголемување на минималниот капацитет и брзината и протоколот на податоците. Ефектот од овие активности се пресликува во задоволството од квалитетот на услугите што ги користат крајните корисници. На пример, дури во почетокот на 2019 година, се забележи постигнување задоволство од услугите од операторот кај 82% од испитаниците, што е приближно исто како во 2014 година, пред спојувањето на ВИП и ОНЕ, кога овој процент изнесуваше 82,5%. По консолидацијата на пазарот на мобилна телефонија, овој процент значително се намали на 74,4%.

Во досегашните анализи, кои се прават за следење на јавното мислење, отсутнуваат прашањата што треба да ја дадат јасната факторска детерминираност помеѓу перцепциите за фер цена на телекомуникациските услуги, изворот на задоволството на потрошувачите и лојалноста кон операторите. Ваквата анализа ќе понуди добар увид во кои сегменти треба да се насочат регулаторните мерки со цел да креираат позитивни ефекти на пазарот кои ќе бидат трансмитирани до крајните корисници.

Во оваа насока ќе го потенцираме податокот од истражувањето на Евротинк¹⁸, во однос на перцепцијата за идеалната цена на граѓаните за електронски комуникациски услуги. Имено, доколку граѓаните би имале идеален месечен семеен буџет од 79.285 денари, тие во просек се подготвени месечно да издвојат по 3.568 денари за електронски комуникациски услуги. Колку за споредба, просечниот семеен буџет кај 2/3 од домаќинствата е за половина или за повеќе од половина помал од идеално посакуваниот семеен буџет (79.285 денари), додека во моментов семејните издатоци за електронски комуникациски услуги се движат во просек од околу 3.000 денари. Што значи, имплицитно се наметнува заклучокот за перцепцијата на крајниот потрошувач дека цената на овие услуги е релативно висока.

Свесноста за постоењето на АЕК како регулаторно тело е на задоволително ниво. Во почетокот на 2019 година околу 62,1% од испитаниците во Извештајот на АЕК мислењето на резиденцијални корисници, додека во 2014 година овој процент изнесува 71,2%. Меѓутоа, од аспект на заштитата и грижата за крајните корисници, перформансите се значително послаби. И во 2019 година расте процентот на испитаниците што не се информирани за постапката на решавање и споровите помеѓу крајниот корисник и операторот (77,9%), (АЕК, мај 2019). Можеби ова е една од главните причини за нискиот процент на поднесени пријави од страна на крајните корисници. Ова е поле на кое АЕК треба да ја насочува својата промоција како еден од заштитниците на интересите на крајните корисници.

Во однос на анализата на инвестициската активност на пазарот на електронските комуникации поради сензитивноста на податоците и нивното необјавување, не сме во можност да направиме прецизна евалуација, колку преземните активности и мерки на АЕК се во насока на зајакнување на инфраструктурата на пазарот на електронски комуникации. Поконкретно, колку промените во капиталните издатоци на операторите се одговор на задоволување на стандардите наметнати со регулаторните мерки на АЕК. АЕК досега во неколку наврати изврши намалување на надоместоците што по разни основи ги наплатува од операторите, а ефектот од тоа намалување не е преточен во пад на цените на услугите (но, немаме увид и дали заштедените средства операторите ги трансферирале во капитални инвестиции).

¹⁷ Според анкетата со фокус-групи со граѓани на тема „Граѓаните за АЕК“, ноември 2017 година, изработена од Евротинк

¹⁸ Ibid.

VI. Анализа на независноста, организациската поставеност, финансиското работење на агенцијата

Независноста на АЕК

Анализата на независноста на АЕК како регулаторна институција на пазарот, подразбира анализа на следниве прашања што ги отсликуваат клучните аспекти на независноста:

- а) Дали регулаторот е независен (финансиски, институционално и кадровски) од влијанија на владата, владините институции и од политичките партии?
- б) Дали регулаторот е независен од влијанијата на лоби-групите застапници на интересите на компаниите (фирмите) што се предмет на регулација?

Во однос на првото прашање, според постојната законска рамка, АЕК е самостојно и независно регулаторно тело на пазарот на електронски комуникации што за својата работа одговара пред Собранието на Р. С. Македонија. АЕК исто така е финансиски независна од централниот буџет на Владата, средствата за финансирање на работењето ги обезбедува преку законски дадени можности за наплата на надоместоци поврзани со управувањето на радиофреквентниот спектар во земјата, со надзорот на пазарот на електронски комуникации, управувањето со доделените броеви и со други активности што произлегуваат од природата на регулацијата на електронските комуникации во земјата.

Меѓутоа, досегашната пракса и искуство покажуваат присуство на влијанија на Владата и политичките партии врз одлуките на регулаторот. Имено, во претходните години регулаторот има одобрено и исплатено донации за финансирање на владини и други проекти кои немаат ниту поврзаност ниту имаат цел унапредување на пазарот на електронските комуникации (како на пример, донација за ЈСП за изградба на Панорамското тркало, донација за Зоолошката градина во Скопје, донација за Велосипедската федерација, итн.)

Исто така, според јавно достапните информации поврзани со критиките околу постапките за вработување и унапредување во АЕК, изборите и именувањето на директори во АЕК и членови во Комисијата на АЕК, се забележува дека регулаторот не секогаш е доследен во одбраната на својата независност. Честопати ангажирањето лица со јавни и партиски функции или лица блиски на лица со високи политички и јавни функции отвора сомнеж за постоење простор за влијанија во процесот на носење на одлуките кај регулаторот. Бројните критики/сомневања за можен непотизам и партиски влијанија при вработувањето службеници во Агенцијата, на некој начин неодамна беа потврдени и од страна на Антикоруписцката комисија¹⁹.

Во овој дел, значајно е да нотираме дека според постојниот ЗЕК, со член 26, став 2, се подрива независноста на АЕК како регулаторно тело. Имено, вработените во стручните служби на агенцијата (дефинирани во став 1 од истиот член) имаат статус на административни службеници согласно Законот за административните службеници, каде што според Законот, надлежностите за координација на административните службеници се делегирани на: Министерството за информатичко општество и администрација, Министерството за финансии, Секретаријатот за спроведување на рамковниот договор и Агенцијата за администрација. Со ваквата одредба, директно се влијае врз ограничувањето на независноста на АЕК во однос на политиката за вработување и управување со вработените.

Последните измени на ЗЕК („Службен весник на Р.С. Македонија.“ бр. 98/19), со кои дел од буџетот на АЕК се префрла на ОТА претставуваат сериозно нарушување на независноста и автономијата во работењето на АЕК. Во некои од медиумите по донесувањето на измените на Законот беа објавени информации дека наишле на негодување од страна на претставниците на меѓународната заедница²⁰, меѓутоа до овој момент органите на управување на АЕК (ниту директорот ниту комисијата на АЕК) не го искажале јавно својот став за ова прашање.

Исто така, во однос на вториот аспект на независноста на АЕК во однос на притисоци и влијанијата од лоби-групите застапници

¹⁹ Одлуки од 12-тата седница на ДКСК одржана на 3 мај 2019 година – одлука бр. 09-1092/4, одлука бр. 09-1114/6 и одлука бр. 09-1084/3 од 8 мај 2019 година достапно на веб-страницата на ДКСК <https://www.dksk.mk/index.php?id=113>

²⁰ АЕК делумно ќе ја финансира Оперативната-техничка агенција, „Алсат М“, 12.3.2019, достапно на: <https://bit.ly/2ME4363>

на интересите на компаниите (фирмите) што се предмет на регулација агенцијата не останала имуна. Имено, во досегашното работење постојат неколку случаи на задоцнета примена на одредени регулаторни мерки, со што во неповолна пазарна позиција се ставени новодојдените оператори во однос на постојниот оператор. На пример, повеќето од воведените регулаторни мерки во 2007 и 2008 година, почнуваат да се имплементираат од 2009 година. Во 2012 година со значајно задоцнување се намалуваат цените за терминирање повик од една во друга мрежа, што негативно влијаеше врз пазарното позиционирање на вториот и третиот мобилен оператор (ОНЕ и ВИП). И регулаторната мерка за намалување на цените за изнајмени линии во должина од 2km и капацитет од 2Mbps од 2012 година беше применета релативно доцна на пазарот, што креираше високи оперативни трошоци за ВИП како последно влезен оператор на пазарот. Методологијата Bottom-Up LRIC+ за пресметка на трошковниот модел за услугите што се предмет на регулација е повеќе наклонета кон операторите и резултира во повисоки цени за крајните корисници. Релативно долг временски период се толерираше двегодишниот период на кориснички договор со крајните корисници, кој предвидуваше релативно високи казни поени за негово предвремено раскинување, со што крајниот корисник се држеше заглавен во постојниот оператор. На овој начин само се засилуваат позитивните придобивки од мрежниот ефект (networking effects) на операторите што порано влегоа на пазарот. Овие ефекти беа особено потенцирани во пазарниот сегмент на мобилната и фиксната телефонија.

Во оваа насока одат и забелешките, т.е. препораките на ЕК содржани во годишните извештаи за напредокот во последните 7 години²¹. Имено ЕК во континуитет изразува загриженост во поглед на способноста на регулаторот (АЕК) да дејствува независно.

Кон тоа би ги додале резултатите од истражувањето на јавното мислење, спроведено од страна на невладината организација „Евротинк“ од Скопје, во рамките на проектот PROformance Watch II финансиран од Владата на Обединетото Кралство, спроведено во текот на 2018 и 2019 година²². Резултатите покажуваат дека помеѓу двете истражувања (2018 и 2019 година) степенот на доверба на јавноста во независноста на АЕК има драстичен тренд на намалување. Во 2018 година 40,3% од испитаниците се изјасниле дека сметаат оти АЕК е независна, за разлика од 2019 година кога процентот на испитаници што се согласуваат со оваа изјава изнесува само 21,1%. Исто така, резултатите од тоа истражување покажуваат зголемување на недовербата во независноста на стручните лица на раководни позиции во АЕК. Имено, во 2019 година преку 60% од испитаниците сметаат дека раководните лица се поставени поради блискост со одредена политичка партија, за разлика од 2018 година, кога тој процент изнесувал околу 45%.

Организациската поставеност

На основната веб-страница на АЕК (www.aek.mk) е објавен органограм²³ како и списокот со вработени во АЕК²⁴, меѓутоа во текот на анализата на добиените информации и податоци забележавме одредени недоследности. Имено, според списокот на вработени донесен и објавен на 9 февруари 2018 година, бројот на вработените во Агенцијата изнесува 129 лица, додека согласно Правилникот за систематизација на работните места во АЕК, бројот на вработените изнесува 180 лица. Во Извештајот од мониторингот на АЕК²⁵ стои дека во 2018 година биле реализирани две нови вработувања, па вкупниот број на вработените изнесувал 135 лица. За измените во бројната состојба на вработените во Агенцијата во текот на 2018 година нема никаква објава, ниту информација на официјалната веб-страница на Агенцијата. Од друга страна, според последните информации добиени во текот на ова истражување (од одговорите во анкетниот прашалник), бројот на вработените лица (повторно) изнесува 129 лица. Дополнително разочарува и фактот што од 2014 година наваму во годишните извештаи за работењето на АЕК повеќе не се објавуваат информации во врска со измените во организациската поставеност, што секако претставува хендикеп. Токму затоа, пожелно е ваквите информации да бидат вклучени повторно во годишните извештаи и тоа да стане редовна пракса. Во рамките на истражувањето во фокус-групата, ни беше укажано дека постои потреба од дополнителен стручен кадар, меѓутоа од јавно достапните информации и извештаите од состаноците на Комисијата не може да се утврди дали ова прашање во блиска иднина ќе биде адресирано.

Исто така, загрижуваат забелешките во поглед на зголемениот број на отсуства и боледувања во изминатата година²⁶. Во планот на активностите за 2019 година една од нив е воведување политика за управување со отсуства, што претставува потврда дека станува збор за навистина сериозно прашање што има влијание врз ефикасноста во работењето и перформансите на агенцијата²⁷.

Во мај 2019 година, Комисијата го усвоила Етичкиот кодекс на административните службеници во АЕК, документ кој требало да биде усвоен и да се применува уште од основањето и почетокот на функционирањето на агенцијата. Се очекува со донесувањето и

²¹ Извештај за напредокот на РС Македонија достапен на: <https://bit.ly/2KYLzew>

²² Истражување на јавното мислење – ставови на граѓаните за работата на АВМУ и АЕК, достапно на: <https://bit.ly/2KQ56J9>

²³ Органограм на АЕК, достапен на: <https://bit.ly/2ZkxMHU> (пристапено на 20.05.2019)

²⁴ Список на вработени во АЕК, достапен на: <https://bit.ly/2zoGbur> (пристапено на 20.05.2019)

²⁵ Втор периодичен извештај за работата на АВМУ и АЕК октомври - декември 2018, достапен на: <https://bit.ly/2uUiHuW>

²⁶ Записник од состанок бр. 5 на Комисијата на АЕК од 2019 година достапно на: <https://bit.ly/2U9KT8W>

²⁷ Годишен финансиски план на АЕК за 2019 година, <https://bit.ly/2LaNivZ> (пристапено на 23.5.2019)

примената на овој кодекс АЕК да ги намали сомнежите за непотизам и други негативни влијанија врз нејзиното работење.

Финансиското работење на агенцијата

Во поглед на планирањето и реализацијата на буџетот на АЕК во сите изминати години евидентно е следново: на страната на приходите се забележува скоро целосна усогласеност помеѓу планираните и реализираните приходи во вкупен износ, за разлика од расходите каде што во изминатите неколку години (со исклучок на 2016 година) е забележително поголемо отстапување помеѓу планираните и реализираните расходи (во вкупен износ, а особено по одделни ставки), како и кумулирање на вишокот финансиски средства од година во година. При буџетирање на средствата постои востановена пракса на споредување на планираните приходи и расходи за наредната година со планот за минатата година, што во крајна линија дава малку искривена слика и придонесува кон значителни отстапувања по одделни ставки помеѓу планираните и реализираните расходи за односната година. Ваквата пракса во изминатиот период овозможувала акумулирање вишок средства, што според информациите добиени во рамките на фокус-групата, произлегува од потребата за акумулирање средства неопходни за сервисирање на обврските во однос на капиталните инвестиции во наредните години, согласно договорената динамика (моментно актуелна е изградбата на Антенскиот столб на Водно).

Постојната методологија за планирање/буџетирање на годишните приходи и расходи на АЕК како што веќе споменавме дава искривена слика, па од тие причини сметаме дека истата треба да биде изменета или целосно заменета со нова заради подобрување на квалитетот на планирањето, како и поедноставување на процесот на следење на реализацијата на буџетот. Имено, во ниту еден финансиски план (ниту во оригиналните ниту во ревидираните планови) не постои пракса како репер за споредба да се вклучат т.е. користат реално остварените приходи и расходи во минатата година. Во рамките на фокус-групата се обидовме да добиеме одговор на прашањето „како го оценувате постојниот начин на планирање/буџетирање и дали сметате дека се потребни одредени модификации во насока на негово подобрување (постигнување на поголема точност и намалување на отстапувањето помеѓу планираните и остварените приходи и расходи)?“, меѓутоа не добивме конкретен одговор. За споредба, во прилог на ова истражување направен е финансиски преглед во кој е направена споредба помеѓу финансискиот план за 2019 година, предлог-измените и дополнувањата на финансискиот план кој е на јавна расправа и реализираниот буџет за 2018 година. Станува јасно дека и финансискиот план за 2019 година и предлог-измените и дополнувањата на финансискиот план за 2019 година се правени врз база на планот или плановите од претходните години, без да се земат предвид реалните податоци од 2018 година. Според наше мислење, при изготвување на оригиналниот план за 2019 година на располагање биле реални податоци за 9 месеци од 2018 година, што значи дека со екстраполација на веќе остварените приходи и трошоци можело да се добие пореална оценка за вкупните приходи и трошоци за 2018 година. Добиевата оценка на реалниот буџет за 2018 година во тој случај би можела да се земе како основа при изработката на финансискиот план за 2019 година, наместо за таа цел да се користат податоците од финансискиот план за 2018 година. Дополнително изненадува и разочарува фактот дека истиот пристап е користен и при составување на предлог-измените и дополнувањата на финансискиот план за 2019 година, предложен во јули 2019 година. Од споредбената анализа станува јасно дека постојат повеќе ставки во буџетот кои споредено со претходната година се значително (неоправдано) поголеми (на пр. канцелариски материјали, ситен инвентар, др. материјали, интернет и линкови, услуги за копирање, печатење и издавање, прехранбени производи и пијалаци, репрезентативен материјал, премии за осигурување, споредни расходи, интелектуални и други услуги, други расходи итн.).

Во 2018 година вкупните реализирани приходи и расходи изнесувале 4,6 милиони евра, што претставува 47% од планираните расходи за истата година. За сметка на тоа, во 2019 година вкупно се планирани буџетски расходи од 7,8 милиони евра, што претставува зголемување од 70% во однос на реализираните расходи за 2018 година. Според објавениот предлог за измени и дополнувања на финансискиот план на АЕК за 2019 година²⁸, планираните расходи дополнително се зголемени на 12,6 милиони евра, што е скоро трикратно зголемување во однос на реализираните во 2018 година. Планираното зголемување е направено на следните ставки: 2,8 милиона евра за капитални инвестиции (за изградба на кулата на Водно), 1 милион евра за пренесени средства на други субјекти (за финансирање на ОТА), 2 милиона евра за опрема, 0,5 милиони евра за плати на вработените, 0,8 милиони евра за интелектуални услуги, 0,5 милиони евра за други услуги (комунални услуги, комуникација), а остатокот е распределен на другите ставки во буџетот (референца – прилог 3 детален преглед). Детално објаснување во врска со потребата и намената на дополнително буџетираните средства во вкупен износ од околу 1 милион евра не е даден во Предлогот-измените и дополнувањето на финансискиот план за 2019 година.

Во минатото бевме сведоци на доделување милионски суми како донации без јасно и транспарентно објавување на критериумите за избор, т.е. кому и колку средства ќе му бидат донаирани. Во 2018 и првата половина на 2019 година долгогодишната пракса на планирање и доделување средства во вид на донации беше напуштена. Со најновиот предлог за измени и дополнувања на финансискиот план за 2019 година повторно се планира донација од 100 илјади евра, што повторно ги отвара истите прашања – за кого е наменета таа донација и по кои критериуми е донесена одлуката за избор.

²⁸ Предлог за измени и дополнувања на финансискиот план на АЕК за 2019 година, достапен на: <https://bit.ly/2U52y9o> (пристапено на 11.7.2019)

Покрај тоа, врз основа на информациите содржани во записниците од последните неколку седници на Комисијата на АЕК²⁹ како и врз основа на мислењето содржано во извештаите на независните ревизори при ревизија на завршните сметки за изминатите 5 години³⁰, се добива впечаток дека АЕК се соочува со проблем околу наплатата на побарувањата од должниците, но и од вработените. Со оглед на ограничените расположливи информации содржани во записниците, станува нејасно дали се работи за реален и сериозен проблем кој има или би имал влијание врз функционирањето на АЕК.

VII. Анализа на транспарентноста и отчетноста за работењето на Агенцијата

Во однос на транспарентноста и отчетноста за работењето, како главни канали за споделување на информациите АЕК има креирано три интернет-страници, и свои профили на популарните социјални платформи (YouTube, Twitter, Facebook и сл.). Главната интернет-страница на агенцијата (www.aek.mk) претставува релативно добра алатка за следење на нејзините одлуки, објава на соопштенија, годишни извештаи, објави поврзани со законската регулатива и нејзините измени и дополнувања, записници од состаноци на комисијата, анализи поврзани со релевантните пазари што се предмет на регулација, извештаи поврзани со испитувањето на мислењето на крајните корисници во однос на пазарот на електронските комуникации и сл. Другите две интернет-страници, (www.komuniciraj.mk и www.e-agencija.aek.mk), кои според содржината се наменети да бидат повеќе ориентирани кон крајните корисници на телекомуникациските услуги, содржат постари информации и се поретко посетувани од корисниците³¹. Во однос на профилите на популарните социјални платформи (YouTube, Twitter, Facebook и сл.), АЕК нема разработено стратегија за нивна употреба за промоција на своите активности преку социјалните медиуми. Овие профили, исто така, содржат стари видеа, информации и не се „хранат“ навремено со информации за тековните состојби, проблеми и трендови во електронските комуникации.

Во последните неколку години забележителни се одредени позитивни промени во насока на зголемена транспарентност на Агенцијата, престанок или приспособување на примената на одредени практики и активности од минатото кои беа оценети од јавноста како коруптивни и сомнителни. Сепак, сè уште се забележуваат одредени недостатоци во поглед на доследноста и постигнување на вистинското ниво на отчетност и транспарентност во работењето на АЕК. Во продолжение ќе се осврнеме на неколку примери.

Во врска со изградбата на телекомуникациската кула на Водно, за која градежните работи, според првичниот договор, требаше да бидат завршени кон крајот на октомври 2018 година и за таа намена да бидат потрошени околу 17,5 милиони евра, кон крајот на септември 2018 година беше објавено дека до Комисијата на АЕК е доставено барање од страна на градежната фирма ГРАНИТ за продолжување на рокот за финализирање на градежните работи до крајот на 2020 година³². При тоа, нема дополнителни информации и детали за причините за пролонгирање на рокот за изградба, како ни за потенцијални промени во износот на вкупната инвестиција. Колку за илустрација, заклучно со 2018 година за оваа намена се потрошени околу 7,8 милиони евра, што значи дека во наредните 2 години престануваат да се трошат уште околу 10 милиони евра. Дополнително збунува податокот дека во 2019 година, согласно финансискиот план на Агенцијата, за инвестиции во капитални средства (кои покрај изградба на антенскиот столб, вклучуваат и реконструкција на деловни згради – КМЦ-а) се планирани вкупно само 228 илјади евра. Со предлогот за ребаланс на буџетот на Агенцијата за оваа ставка од вкупниот вишок акумулирани средства во претходните години се издвоени дополнителни 2,8 милиони евра или вкупно околу 3 милиони евра. Тоа би значело дека во 2020 година треба да се обезбедат околу 7 милиони евра (доколку во меѓувреме рокот не биде повторно пролонгиран), што во крајна линија води до прашањето на кој начин ќе бидат обезбедени овие средства и дали барем делумно се вклучени како потенцијален вишок во најновиот финансиски план за 2019 година?. Во јули 2019 година, што беше и очекувано имајќи ги предвид измените на ЗЕК поврзани со пренамена на дел од приходите од АЕК за ОТА, беше отворена јавна расправа во врска со објавените Предлог-измени и дополнувања на Финансискиот план на АЕК за 2019 година, со кој вкупниот планиран буџет на АЕК за 2019 година е зголемен за износот на акумулиран вишок од претходните години или за околу 4,8 милиони евра. Од тој износ, најголем дел или 2,8 милиона евра се дополнително планирани за капитални инвестиции (од кои 99% се наменети за изградба на антенскиот систем за контрола на Водно, а остатокот се наменети за преадапција на деловен простор), 1 милион евра се планирани да бидат префрлени на ОТА, околу половина милион евра се наменети за набавка на опрема, нешто повеќе од 340 илјади евра се наменети за екологија – подобрување на животната средина и на големо изненадување планирани се околу 100 илјади евра за помош и донација на други субјекти. Подетални информации за и околу планираните проекти и причините за менување на буџетот, како и детаљно објаснување на зголемувањето и намената по одделни ставки не се дадени во објавените документи, така што постојат повеќе отворени прашања и дилеми.

²⁹ Записници од состаноците на Комисијата на АЕК, достапни на: <https://bit.ly/2U9KT8W>

³⁰ Годишни извештаи за работата на АЕК за 2018, 2017, 2016, 2015 и 2014 година достапни на: www.aek.mk

³¹ Број на посети на трите интернет страници во периодот од 1.1.2019 до 30.4.2019: aek.mk (16.435), e-agencija.aek.mk (4.657) и komuniciraj.mk (1.573)

³² Записник од 11-тата седница на Комисијата на АЕК одржана на 28.9.2018, достапен на: <https://bit.ly/2ZqzKl3>

Донацијата за изградба на „Панорамско тркало со пристапен мост во реката Вардар“ е исто така предмет на дилеми и шпекулации од страна на јавноста. Под притисок на јавноста проектот беше стопиран. Во април 2018 година во медиумите излегоа информации дека првично планираната инвестиција од 7 милиони евра за изградба на Панорамското тркало со пешачки мост ќе претрпи измени, т.е. дека е направен нов проект за изградба на пешачки мост и за таа цел ќе бидат инвестирани 3,1 милиони евра од страна на Град Скопје.³³ Во текот на 2017 и 2018 година АЕК во неколку наврати побарала од примателот на донацијата – ЈСП Скопје детален извештај во врска со статусот на проектот вклучително и финансиски извештај³⁴. Според информациите од записниците од состаноците на Комисијата на АЕК, дури во мај 2019 година е добиен допис од ЈСП Скопје во кој покрај тоа што е содржано образложение во поглед на моментната состојба на проектот и финансиски извештај, доставено е и барање за преименување на проектот и пренамена на средствата³⁵. Во извештајот од седницата на Комисијата на АЕК не се наведени повеќе детали околу содржината на дописот, како ни информации за статусот на проектот, за која намена се бара да бидат пренаменети средствата и во кој износ. Сето тоа укажува на продолжување на праксата на недоволна транспарентност и отчетност во работењето на АЕК. Од записниците на последните неколку седници на Комисијата на АЕК е евидентно дека ова прашање сè уште е актуелно и е заглавено во правните лавиринти³⁶.

На официјалната страница на АЕК веќе подолго време не се објавени биографиите ниту на директорот на АЕК ниту на членовите на Комисијата на АЕК, додека за дел од членовите на АЕК не се објавени ниту фотографии. Исто така, постои потреба од подобрување на содржината на записниците од седниците на Комисијата на АЕК, во насока на поголема транспарентност и информирање на јавноста за активностите на АЕК. На интернет-страницата на АЕК недостасува пристап до Годишниот план за набавки за 2019 година (линкот не е достапен) и до Годишната програма за работа на АЕК за 2019 година (истата е составен дел од скенираната верзија на документот – Годишниот финансиски план за 2019 година). Во предлогот за измени и дополнување на финансискиот план не се содржани информации за намената на дополнително буџетирани средства по одделни ставки.

Од претходно наведеното, станува јасно дека постои неодољна потреба од поголема транспарентност на АЕК и Комисијата на АЕК, особено кога станува збор за одлуки поврзани со инвестиции и/или активности поврзани со сериозни финансиски импликации. Имено, АЕК се финансира од средствата остварени од приходите од надоместокот за надзор на пазарот, надоместокот за користење радиофреквенции и надоместокот за користење доделени броеви и серии на броеви. Овие надоместоци се наплатуваат од комерцијалните оператори, меѓутоа во крајна линија ги плаќаат крајните корисници, бидејќи се вклучени во цените на услугите што операторите ги наплаќаат од крајните корисници. Токму затоа јавноста инсистира на поголема транспарентност и отчетност од АЕК, особено кога станува збор за намената на трошењата од страна на АЕК.

Друга негативна карактеристика што ја воочивме во анализата на транспарентноста и отчетноста е неконзистентното објавување на дел од анализите за испитување на јавното мислење на крајните корисници во однос на пазарот на електронските комуникации. На пример, за цела 2015 година нема објавено ваква анализа, а таа е многу значајна година во развојот на пазарот на електронските комуникации. Понатаму, важен сегмент од оценката на ефикасноста во работењето на агенцијата претставува анализата на конкретните ефекти кои произлегуваат од одделните регулаторни мерки и одлуки. Меѓутоа, во досегашната пракса на агенцијата, сè уште нема воспоставено методологија за анализа на трансмисиониот механизам од „донесување на мерката/одлуката“, нејзина примена и ефект врз однесувањето на компаниите/фирмите и крајните ефекти врз перформансите на пазарот на електронските комуникации. На пример, досега неколкупати се намалуваа надоместоците што ги плаќаат операторите, но тоа намалување не се преточи во корист за крајните корисници, во смисла на намалување на пазарните цени на услугите.

Како агрегатор на микроподатоците и макроподатоците за развојот на пазарот на електронските комуникации, агенцијата може да развие посебен дел на веб-страницата кој ќе служи како статистичка база на релевантните податоци за перформансите на пазарот, а тоа од своја страна ќе биде добра основа за развој и следење на соодветни пазарни индикатори.

33 <https://www.porta3.mk/kje-nema-panoramsko-trkalo-no-kje-ima-peshachki-most/>

34 Записник од 13-тата седница на Комисијата на АЕК одржан на 20.11.2018, достапен на <https://bit.ly/2ZxY5JP>

35 Записник од 8-мата седница на Комисијата на АЕК одржан на 14.5.2019, достапен на <https://bit.ly/2Pr6ef8>

36 Записник од 10-тата седница на Комисијата на АЕК одржан на 11.6.2019, достапен на <https://bit.ly/32gPkSn>

VIII. Заклучни согледувања и препораки

Општата оценка од извршената анализа укажува дека во доменот на регулацијата на пазарот на електронските комуникации во Р.С. Македонија во сегментот на ex-ante регулацијата е релативно добро поставена. Како потврда во напредокот на регулацијата одат и промените во композитните индекси за следење на регулацијата на пазарот на електронските комуникации, развиени од Меѓународната унија за телекомуникации (ITU). Според податоците, очигледен е напредокот во доменот на законската поставеност на регулаторниот режим и регулаторните надлежности на Агенцијата. Меѓутоа и во 2018 година (вредност на индекс 19), како и во 2007 година (вредност на индекс 7,67) критична точка останува делот за оценка на пазарната конкуренција.

Графикон 6: Индекси за следење на регулацијата на пазарот на електронските комуникации 2007 и 2018



Извор: Data from ITU (2019)

Сепак, во наредниот период, заедно со очекуваните промени на пазарот на електронските комуникации што ќе произлезат од примената на 5G-технолојата, пред АЕК како регулаторно тело се поставуваат многубројни предизвици: избор на најоптимален начин на управување и распределба на радиофреквентниот спектар, структурата на надоместоците за користење на доделените радиофреквенции, зголемување на пазарната конкуренција преку воведување нови регулаторни мерки (меѓу другото и на мерки со кои ќе се зајакнува моќта на крајните корисници врз работата на операторите), следење на меѓународните регулаторни трендови во врска со регулацијата на OTT (over the top) бизнисите и сл. Се проценува дека на пазарите на електронските комуникации во ЕУ, пенетрацијата на OTT бизнисите од 55% во 2015 година ќе се искачи до 80% во 2022 година, со што најмногу ќе биде погоден делот од приходите што се остваруваат по однос на СМС и ММС. Оттука, добро е АЕК да изгради соодветен став по однос на прашањето за регулирање или нерегулирање на овие бизниси, имајќи ја предвид високата пазарна концентрација на пазарот на електронски комуникации во земјата. Се препорачува АЕК да изработи работен документ во кој ќе бидат анализирани стратешките приоритети на BEREC утврдени во неговата стратегија за развој на електронските комуникации 2018-2020 година и како нивната примена ќе влијае врз развојот на регулативата и пазарот на електронски комуникации во земјата. Високите цени на телекомуникациските услуги, ниските стапки на пенетрација за брз бродбенд се само потврда на претходно искажаната констатација на недоволна пазарна конкуренција, и дека пристапот на регулација и поттикнување на пазарната конкуренција мора да се менува. Ова отвора простор да се размислува за развој на конкретни модели на формална и суштинска соработка меѓу регулаторните тела или за нивно спојување.

Целта на ова истражување беше оценката на работата и дејствувањето на АЕК, анализирани низ следниве аспекти:

- транспарентноста и отчетноста

- ефикасноста и независноста
- перформансите и извршувањето
- заштитата на јавениот интерес

Врз основа на сознанијата што произлегоа од анализата, заклучните согледувања сугерираат на пакет препораки што би биле во функција на подобрување на независноста, ефикасноста и перформансите во дејствувањето на АЕК, и тоа:

(А) Транспарентност и отчетност

De-jure аспекти и можности предвидени со законската и подзаконската легислатива

- Одредбите дадени во законот и подзаконските акти и интерните документи на АЕК даваат добра основа за транспарентност и отчетност.
- Интерните документи на АЕК, со кои подетално се регулира примената на одредените законски процеси се целосно и трајно достапни за јавноста.
- Регулаторот изготвува и објавува годишни програми, планови за работа и годишни извештаи и дава отчет пред надлежните институции.
- Постојат јасни методи за навремена и непарцијална дистрибуција на информациите.
- Работата на регулаторот овозможува отворен процес на креирање политики.

Примена

- Регулаторот се труди да ги задоволи основните стандарди што ги наложува законот, а кои се поврзани со транспарентното и отчетното работење. Основната интернет-страница на АЕК овозможува лесна дистрибуција на правилниците, статутарните акти, информациите, анализите, извештаите и на други документи, со чија анализа може да се стекне реална слика за работењето на регулаторот. Меѓутоа, другите две интернет-страници (www.komuniciraj.mk и <http://e-agencija.aek.mk>) и профилите на социјалните медиуми не се користат соодветно.
- Согласно предвидената законска динамика, АЕК во целост ги почитува законските рокови за јавно објавување на соодветните документи и извештаи.
- Во значајна мера информациите од работењето АЕК навремено и непарцијално ги дистрибуира до јавноста и засегнатите страни.
- Со активностите што ги презема регулаторот се создаваат услови за креирање политики во доменот на електронските комуникации и заложбите на Владата за креирање дигитално општество (сознанија стекнати со истражувањата во фокус-групата).

Препораки

– Записниците од состаноците на Комисијата честопати содржат куси, нецелосни и нејасни информации за одредени оперативни прашања, а тоа води до создавање нејасна слика за одредени аспекти од работењето на регулаторот, со што целта на „транспарентно и отчетно“ работење не може во целост да биде исполнета. Затоа препорачуваме верзиите од записниците што јавно се објавуваат да содржат детаљни информации (притоа не нарушувајќи го принципот на деловна тајна), како и да има подобра евиденција во однос на донесена одлука и нејзина реализација.

– Измени во ЗЕК во насока на обезбедување ефективна контрола врз АЕК како регулаторно тело. Во таа насока се препорачува: воведување јасно дефинирани санкции за директорот на Агенцијата во случај на неусвојување на Годишниот извештај за работењето на Агенцијата; Годишниот извештај за работењето на агенцијата да не биде само предмет на разгледување од страна на Собранието на Р. С. Македонија, туку да биде предмет и на усвојување од страна на Собранието на Р. С. Македонија; Колективното разрешување на Комисијата на АЕК да не се поврзува со неподнесувањето на Годишниот извештај за работењето на АЕК до Собранието на Р.С. Македонија, во случај кога причина за неподнесување на извештајот до Собранието е неусвојување на извештајот од страна на Комисијата; Дефинирање на постапките и обврските на Комисијата на АЕК во ситуација на неусвојување на Годишниот извештај за работењето на АЕК; Редифинирање на причините и условите за колективно разрешување на Комисијата.

– Ажурирање на интернет-страницата на АЕК со фотографии и биографии на членовите на Комисијата.

– Објавување огласи за вработување лица во стручните и другите служби на АЕК, како и огласите за нови членови на АЕК претставува добра пракса, која ќе придонесе за подобрување на имиџот на Агенцијата.

– Подобрување на степенот на транспарентност и информирање на јавноста во врска со инвестиции или активности што имаат сериозни финансиски импликации. Во таа смисла препорачуваме објавување на статусот на веќе почнатите капитални инвестиции (вклучително и донацијата за панорамското тркало) и планираната динамика на нивно завршување. Финансиските планови би требало да содржат подетални информации во врска со планираните активности (кои активности и проекти се вклучени во планот и колку буџетски средства се планирани за секој од нив). Доколку станува збор за сериозни капитални инвестиции, би било пожелно одлуката да биде базирана на претходно изработена физибилити-студија достапна за јавноста.

– На основната интернет-страница на АЕК да се поставуваат релевантни документи, анализи и извештаи од Телото на Европски регулатори за електронски комуникации (BEREC), Меѓународната унија за телекомуникации (ITU), од Европската комисија, од меѓународни релевантни консултантски куќи и институции, со цел подобар увид на експертската и пошироката јавност во состојбите, трендовите на развој во овој домен на европскиот пазар и во светот. Тоа ќе даде основа за објективно согледување на состојбите и перформансите на домашниот пазар на електронските комуникации. Исто така, добро би било на страницата да бидат поставени и националните документи и стратегии, кои имаат влијание врз развојот на пазарот на електронските комуникации (или да бидат поставени pdf линкови до нив).

– Редифинирање на методологијата за следење на јавното мислење во однос на пазарот на електронските комуникации. Ова подразбира во точно определени периоди во текот на годината да се следи мислењето на испитаниците (резиденцијални и деловни корисници) и објавување на извештаите на интернет-страницата на Агенцијата. За да се обезбеди споредливост на добиените резултати, се препорачува статистичка контрола на примерокот на испитаници. За да се обезбеди статистичка релевантност на добиените резултати од анализата задолжително да се зголеми бројот на опсервации (т.е. големината на примерокот). Проверка на анкетниот прашалник, во насока на реформулирање на дел од прашањата (варијаблите) во насока на обезбедување информации за перцепцијата за мислењата и задоволството на испитаниците (перцепции за фер цени, однос 'добиена вредност за дадените пари' и сл.).

– Да се направи систем за анализа (дефинирање на квантитативни критериуми) и следење на ефектите од регулаторните мерки врз перформансите на пазарот на електронските комуникации. Поточно, да се анализира трансмисиониот механизам на ефектите од регулаторните мерки (на пр. искуството покажува дека намалувањето на надоместоците што ги плаќаат операторите нема влијание врз крајните цени што ги плаќаат корисниците на телекомуникациските услуги), да се анализира ефектот на регулираните цени врз висината на пазарните цени на услугите, анализа на постојниот систем на лиценцирање и сл.

– Се препорачува АЕК да разработи стратегија за односи со јавноста и план на промоција на своите активности како заштитник на интересите на крајните корисници. Конкретно АЕК, да ја испита потребата од постоење на три интернет-страници, да прави навремено ажурирање на податоците и информациите на своите интернет страници. Во однос на профилите на социјалните медиуми, исто така, да ја испита потребата од нивно постоење. Се препорачува да постои еден профил кој ќе се користи за промптно објавување важни и ажурирани информации, споделување на мислење и коментари на регулаторот за прашања релевантни од доменот на неговите надлежности во работењето.

– Во однос на улогата на регулаторот при креирањето на политиките и стратегиите за развојот на електронскиот пазар во земјата, се препорачува АЕК да организира повеќе јавни средби за консултации со засегнати страни и стручната јавност за прашања поврзани со развојот на електронскиот пазар и телекомуникациската индустрија во земјата. Досегашното темпо на „две јавни средби годишно“ не е доволно ако се земе предвид динамиката со која се случуваат промените во телекомуникацискиот сектор на светскиот пазар. На овој начин, регулаторот ќе го зголеми своето влијание и улога во креирањето на националните документи од овој домен.

– Како агрегатор на микроподатоците и макроподатоците за развојот на пазарот на електронските комуникации, се препорачува агенцијата да развие посебен дел на веб-страницата кој ќе служи како статистичка база на релевантните податоци за перформансите на пазарот, а тоа од своја страна ќе биде добра основа за развој и следење на соодветни пазарни индикатори од страна на сите заинтересирани страни.

Б) Ефективност и независност

De-jure аспекти и можности предвидени со законската и подзаконската легислатива

- Според ЗЕК, регулаторот претставува самостоен правен субјект, непрофитна институција, која во своето работење е независна од законодавната, извршната власт.
- Политиките, стратегиите и одлуките на регулаторот соодветствуваат со потребите на секторот.
- Дејствувањето на регулаторот ги подобруваат пазарните услови и ја јакнат пазарната конкуренција.
- Административниот и техничкиот капацитет на регулаторот соодветствуваат со неговите активности и обем на работа согласно законски надлежности.
- Постојат јасни критериуми за вработување и напредување.

Примена

- АЕК во основа е независно регулаторно тело во однос на законодавната, извршната власт и во однос на регулираните компании. Меѓутоа во досегашната историја на работењето на Агенцијата забележани се одредени нејзини одлуки и постапки со кои се нарушува принципот на „независно регулаторно тело“.
- Во однос на de-jure доделената независност, со постојниот ЗЕК de-facto се руши независноста на АЕК, со тоа што вработените во стручните служби на агенцијата (дефинирани во став 1 од истиот член) имаат статус на административни службеници³⁷ согласно Законот за административните службеници. Со ваквата одредба, директно се влијае врз ограничувањето на независноста на АЕК во однос на политиката за вработување и управување со вработените.
- Со спроведувањето на политиките, стратегиите и одлуките, агенцијата има влијание врз перформансите на пазарот на електронските комуникации и поттикнува промени во деловното однесување на компаниите/фирмите што се предмет на нејзина регулација.
- Административниот и техничкиот капацитет на Агенцијата досега бил во функција на ефективно исполнување на законските и подзаконските обврски на Агенцијата.
- Во претходниот период забележани се повеќе случаи на вработувања и поставување на раководни позиции во Агенцијата на лица блиски до политички и бизнис-групи во земјата.

Препораки

- Доследно почитување и спроведување на принципите на добро владеење и правилата на „фер игра“ од страна на раководството и вработените во АЕК, членовите на Комисијата на АЕК, како и развој на механизми за одбрана од влијанијата и притисоците од другите засегнати страни, т.е. претставниците на законодавната, извршната власт, политичките партии (особено на претставниците на владејачкото мнозинство), операторите и претставниците на бизнис лоби-групите.
- Исполнување на препораките на Европската комисија и јакнење на довербата на експертската и целокупната домашна јавност во независноста, професионализмот и отсуството на корупција и непотизам во функционирањето на АЕК.
- Неопходни се измени и дополнувања на ЗЕК во насока на појаснување на одредени одредби и формулации и отстранување на спорните одредби во делот на финансирање на Агенцијата (првенствено се мисли на финансирањето од донации, како и од давање под закуп на деловен простор), но и во поглед на трансфер на средства од буџетот на АЕК на други агенции и/или институции што отвораат простор и можности за злоупотреби и различни надворешни влијанија врз работењето на АЕК, а воедно ја доведуваат во прашање независноста на АЕК како и нејзиниот статус на непрофитна институција.
- Изедначување на статусот на сите вработени во Агенцијата согласно Законот за вработените во јавниот сектор и општите прописи за работните односи.
- Во однос на политиката за поттикнување на конкуренцијата на пазарот на електронски комуникации, се препорачува АЕК да ги следи препораките на BEREC, Меѓународната унија за телекомуникации (ITU) и на Европската комисија во однос на примената и измената на регулаторните мерки насочени кон подобрување на условите за влез на пазарот и ограничувањата што се наметнуваат врз операторите со значителна пазарна моќ на пазарот. Во оваа насока, поради спецификите на македонскиот пазар на електронски комуникации, се препорачува да се размисли во насока на заострување на овие минимални критериуми, а со цел поттикнување на пазарната конкуренција.
- Да се одбегнува практиката на задоцнета примена на одредени регулаторни мерки врз операторите со значајна пазарна моќ, а чиј краен ефект од мерките е зајакнување на пазарната конкуренција, подобрување на условите за влез на нови фирми на пазарот (на пример, навремено одземање на вишокот неискористени фреквенции од постојните оператори, намалување на интерконциски трошоци, креирање нов сет на регулаторни мерки со кои ќе се ублажат недостатоците во пазарната позиција на нововлезените оператори во однос на постојните оператори на пазарот), сузбивање на разните форми на потенцијална нелојална конкуренција и сл.
- За да се отргнат сомнежите за непотизам во вработувањата, „незаслужени“ унапредувања и наградувања во раководната структура, потребно е процесот на вработување и унапредување да биде потранспарентен и заснован на критериумите на стручно знаење и професионално искуство. Во оваа насока на интернет-страницата на агенцијата се препорачува да се стават професионалните биографии на сите лица поставени на раководни и советнички места, како и на членовите на Комисијата на АЕК. На тој начин се добива подобар увид во професионалното искуство и експертското знаење на ангажираните/раководните лица.

В) Перформанси и извршување

De-jure аспекти и можности предвидени со законската и подзаконската легислатива

- Бројот и стручноста на вработените соодветствуваат со организациската поставеност и со внатрешниот акт за систематизација на работните места.
- Вработените во регулаторот имаат право и обврска на континуиран професионален развој и доусовршување.
- Регулаторот поседува адекватни финансиски ресурси.
- Регулаторот поседува јасни процедури за спречување судир интереси.
- Регулаторот е насочен кон унапредување на квалитетот на своето работење

³⁷ Каде што според Законот, надлежностите за координација на административните службеници се делегирани на: Министерството за информатичко општество и администрација, Министерството за финансии, Секретаријатот за спроведување на рамковниот договор и Агенцијата за администрација

Примена

- Во моментот, според постојниот број на вработени, нивната организациска поставеност и стручност се во функција за навремена реализација на целите и годишните планови за работа на Агенцијата.
- Меѓународната активност на вработените во Агенцијата (учества на меѓународни стручни конференции, организација на меѓународни стручни конференции, учества на специјализирани обуки, семинари и работилници, членувања во меѓународни стручни работни групи и сл.) укажува на заложбите на АЕК за постојано вложување во стручноста и дообучувањето на вработените, со цел подобро справување со новите регулаторни предизвици.
- АЕК редовно презема активности што се насочени кон унапредување на квалитетот во работењето.
- АЕК располага со солидна финансиска база за реализација на активностите поврзани со унапредувањето на пазарот на електронските комуникации во земјата.

Препораки

- Иако постојниот број на вработените и нивната распределба во стручните и административните служби се во функција на остварување на годишните планови на АЕК, сепак од сознанијата стекнати со работата во фокус-групата, се нотира потребата од зголемување на бројот на стручниот кадар. Исто така, за подобра искористеност на постојниот број на вработените и за намалување на големиот број оправдани отсуства од работа (боледувања) да се направи интерна процедура за контрола на овие отсуства од работа, која ќе биде во согласност со Законот за работните односи и Колективниот договор.
- Во годишните извештаи се сугерира да се додаде дел во извештајот во кој ќе се информира за организациската структура, кадровската екипираност, но и за годишните вложување во развојот на човечките ресурси во АЕК (преглед на реализирани обуки, курсеви за доусовршување, учества на домашни и меѓународни работилници и конференции од страна на вработените, по одделни сектори).
- Финансиските и другите средства со кои располага АЕК да бидат наменети исклучиво за регулаторни и мониторинг-активности и активности поврзани со развојот на пазарот на електронските комуникации.
- Во насока на постигнување поголема ефективност, како и транспарентност во работењето, неопходно е да се направи подобрување, т.е. измени во начинот на финансиското планирање во насока на тоа финансискиот план за наредната година да се базира врз реална основа, а споредбата да се прави во однос на реализираните приходи и расходи во претходната година. Ова особено се однесува при изработка и презентирање на предлог-измените и дополнувањата на финансискиот план, кој најчесто се изготвува во втората половина на тековната година, кога веќе се познати износите на реализираните приходи и расходи од претходната година (како и за изминатиот период од тековната година).
- Објавување посебен годишен извештај за извршените надзори врз пазарните субјекти кои според ЗЕК се предмет на надзор. Во извештајот да бидат наведени констатираните недостатоци, соодветните препораки за нивно коригирање, како и нивото на имплементација на препораките од страна на пазарниот субјект кај кого се детектирани соодветните пропусти.

Г) Заштита на јавниот интерес

De-jure аспекти и можности предвидени со законската и подзаконската легислатива

- Регулаторот е во позиција да создава поволни пазарни услови во секторот на електронските комуникации.
- Ресурсите со кои располага регулаторот се насочени кон унапредување на јавниот интерес.
- Јавноста има увид во реализацијата на буџетот на регулаторот.
- Обврската за регулаторот за заштитата и унапредување на јавниот интерес е определена со законот и подзаконските акти.
- Законската рамка обезбедува механизми за консултации и вклучување на засегнатите страни во креирањето на јавните политики.

Примена

- АЕК има значајно влијание врз креирањето на условите на функционирање и врз перформансите на пазарот на електронските комуникации во земјата. Одлуките на Агенцијата за свој краен ефект го имаат подобрување на квалитетот на мрежата на операторите, подобрување на квалитетот на достапноста на услугите за крајните корисници и, донекаде, влијаат и врз намалувањето на цените на услугите.
- Реализацијата на буџетот на Агенцијата во основа е насочен кон унапредување на пазарот на електронските комуникации. Меѓутоа, постојат и одлуки за ненаменско трошење на финансиските средства за намени што немаат допирни точки со развојот и унапредувањето на електронските комуникации во земјата. Станува збор за можности предвидени со Законот, па затоа ваквата пракса би се напуштила со едноставно укинување на тие одредби од ЗЕК.
- Агенцијата е активно вклучена во креирањето на националните документи и стратегии во доменот на развојот на информатичкото општество, дигитализацијата на економијата и развојот на електронските комуникации во земјата.
- Во процесот на креирање на јавните политики, агенцијата има развиено соодветен протокол за консултации со сите заинтересирани страни.

Препораки

- Клучно за јавниот интерес е развој на конкурентен пазар на електронски комуникации, кој ќе продуцира услови за постојан пристап до јавни комуникациски мрежи, до поголем квалитет во телекомуникациските мрежи, квалитетни и диференцирани услуги (и пакет на услуги) по прифатливи цени. Во оваа насока АЕК се препорачува да се зајакне својата улога и во доменот на ех-post регулацијата. Ова може да се реализира преку интензивирање на соработката со Комисијата за заштита на конкуренцијата или со промена на постојниот модел, на пример формирање заеднички комитет за ех-post регулацијата и контрола на однесувањето на операторите.
- Агенцијата да направи објективна анализа, преку квантификација на позитивните и негативните ефекти од воведувањето на новата 5G-технологија. Спремноста на економијата за нејзино оптимално искористување, ефектите врз потенцијалната структура и конкуренција на пазарот на електронските комуникации, цените на новите услуги и сл. Исто така, во анализата да се стави акцент и врз регулаторните предизвици (дополнување на постојната законска рамка, класификација на новите технологии и услугите што ќе бидат предмет на регулација, преиспитување на досегашната политика на издавање лиценци на операторите и сл.).
- Правилна и реална алокација на ресурсите како и доследна реализација на планираните буџети во насока на постигнување на целите и активностите на Агенцијата претставува императив за идното функционирање на АЕК. Целосно и трајно да се прекине праксата на донации за несоодветни намени. Но доколку сепак се донесе одлука за одредени донации што се однесуваат на полето на електронските и телекомуникациските активности, целокупната процедура да биде спроведена на транспарентен начин според однапред утврдени и објавени критериуми.
- Вршење почести мерења на нејонизирачкото зрачење, кои ќе ги опфатат сите региони во земјата. Резултатите да се стават во соодветна статистичка база, каде што заинтересираните страни ќе можат да ги следат промените и трендовите во промените на нејонизирачкото зрачење и ефектите врз животната средина.

Користена литература:

- European Commission (2017): "Economic impact of competition policy enforcement on the functioning of telecoms markets in the EU", Final report, prepared by Lear, DIW Berlin and Analysis Mason
- Genakos Ch., Valletti T. and Verboven F. (2015): Evaluating Market Consolidation in Mobile Communications, Final Report, Centre on Regulation in Europe (CERRE)
- GSMA (2018a): The mobile economy EUROPE 2018, GSM Association
- GSMA (2018b): The mobile economy 2018, GSM Association
- A.T. Kearney (2014): The future of Telecom Operators in Europe
- Elixmann D., Godlovitch L., Henseler-Unger I., Schwab R., Stumpf U. (2015): "Competition and investment: An analysis of the drivers of investment and consumer welfare in mobile telecommunication", Study for Ofcom, WIK-Consult Report
- Cullen International (2014): Supply of services in monitoring regulatory and market developments for electronic communications and information society services in Enlargement Countries 2011-2014
- ETNO (2019): The of digital communications 2019: Ideas, Facts and Figures on the sector, Annual Economic Report
- European Commission (2018): Connectivity Broadband market developments in the EU; DESI Report 2018

Прилог 1: Онлајн-прашалник до претставниците на АЕК: Анализа за поставеноста, перформансите и предизвиците во работењето на АЕК

Независност

1. Дали АЕК некогаш добива инструкции (кои не се од судска инстанца или надвор од контролните механизми на собранискиот надзор) во однос на поединечни случаи или одлуки, а кои се однесуваат на начинот на кој се спроведуваат овластувањата на АЕК?
 - Не
 - Да од парламентот
 - Да од владата и министрите, во ограничен број случаи
 - Да од владата и министрите, во поголем број случаи
2. Дали одлуките на АЕК можат да бидат преиначени (покрај судски начин)?
 - Не
 - Да од парламентот
 - Да од владата и министрите, во ограничен број случаи
 - Да од владата и министрите, во поголем број случаи

Човечки ресурси

3. Кој е вкупниот број на вработените во АЕК? Вработени, вклучително и стручен кадар (на пример, инженери, економисти, адвокати и други професионалци) и непрофесионален кадар (на пример, административни асистенти, помошен персонал итн.).
4. Кој е бројот на стручните кадри во АЕК? Вработени во суштинските делови како што се мониторинг, телекомуникации, анализа на пазари итн.

Миграција на институционалната структура

5. Дали некогаш се донесени акти со кои се изменува статусот на АЕК така што се намалуваат овластувањата и моќта?
 - Да
 - Не
- 5.1 Доколку одговорите со ДА, Ве молиме наведете кои се тие?
6. Дали постојат конкретни планови за институционални реформи што ќе влијаат или ќе го модифицираат мандатот на АЕК?
 - Да
 - Не
- 6.1 Доколку одговорите со ДА, Ве молиме наведете кои се тие?

Буџет

7. Дали мислите дека годишниот буџет на АЕК во изминатата фискална година беше доволен за непречено функционирање согласно надлежностите?
 - Не
 - Делумно
 - Во најголем дел
 - Целосно
 - Да, беше дури и поголем

8. Со кого се консултира АЕК при утврдувањето на годишниот буџет? (Ве молиме изберете ги сите што се применуваат)
- Парламент
 - Извршната власт (на пример, МТив МИОА, Министерство за финансии, повеќе министерства)
 - АЕК во целост самостојно го носи буџетот
 - Друго (ве молиме појаснете):

Функции за надзор

9. Дали собранискиот надзор на АЕК вклучува: (Ве молиме проверете ги сите што се применуваат)
- Исполнување на стандардите за квалитет на услугите
 - Следење на усогласеноста со условите за издавање лиценци и исполнување на регулаторните обврски
 - Спроведување физички инспекции на мрежи и опрема на самото место
 - Пристап до евиденцијата поврзана со приходите и пазарните статистики

Решавање спорови

10. Дали АЕК применува постапки за разрешување спорови конкретно за следните прашања? (Ве молиме проверете ги сите што се применуваат)
- Интерконекција
 - Споделување на инфраструктурата
 - Спорови околу распределбата на спектар
 - Поплаки на потрошувачите
 - Друго (ве молиме наведете)

Мерки за спроведување на овластувањата

11. При спроведувањето на овластувањата, дали законите и прописите бараат од АЕК да се придржува кон следново? (Ве молиме проверете ги сите што се применуваат)
- Извршувањето е транспарентно (односно, носителите на лиценца/давателите на услуги се свесни за обврските, како и последиците од нивното прекршување)
 - Извршувањето е недискриминаторско и се применува на сите носители на лиценца еднакво и правично.
 - На носителите на лиценцата им се дава можност да ги коригираат помалите прекршувања пред да се применат строги санкции
12. На кој начин АЕК ги остварува своите регулаторни функции, во смисла на правилна примена на правилата од страна на регулираните ентитети?
- Преку мониторинг според воспоставена стратегија или методологија
 - Преку ад-хок мониторинг или разгледување жалби, а според конкретни процедури применливи во случаи на жалби
 - Преку ад-хок мониторинг или разгледување жалби, без конкретни процедури применливи во случаи на жалби

Санкции

13. Која од следниве казни или санкции може да ја наметне АЕК? (Ве молиме изберете ги сите што се применуваат)
- Парични казни
 - Дополнителни обврски за лиценца
 - Модификација на лиценцата
 - Суспензија за лиценца
 - Отповикување на лиценцата
14. Дали постојат процедури со кои се обезбедува санкциите да бидат: (Ве молиме проверете ги сите што се применуваат)
- Пропорционални на прекршокот
 - Разумни
 - Недискриминаторски
 - Ефективни во корекција на прекршокот

Процес на жалба

15. Дали постојат процедури што му овозможуваат на АЕК да ги преиспита своите одлуки?
 - Да
 - Не
16. Дали заинтересираните страни имаат право да поднесат жалба за решавање поголеми спорови (на пример, спорови за интерконекција, спорови помеѓу давателите на радиокомуникации и сл.) или за одлуки за извршување?
 - Да
 - Не
17. Кое тело има највисоко овластување и може да ги укине одлуките на АЕК?
 - Судството
 - Тело во рамките на Регулаторното тело
 - Некоје министерство
 - Друго (ве молиме наведете)

Перформанси

18. Која е стапката на успешност на АЕК при издавањето дозволи или други документи за кои е надлежна во утврдениот временски период?
 - 85% или повеќе апликации завршени во временската рамка
 - 70% до 84% од апликациите завршени во временската рамка
 - 50% до 69% од апликациите завршени во временската рамка
 - Помалку од 50% од апликациите завршени во временската рамка
 - Не знам
 19. Која е стапката на успешност на регулаторот во исполнувањето на одредената временска рамка при решавање спорови за кои АЕК е надлежна?
 - 85% или повеќе спорови се разрешени во временска рамка
 - 70% до 84% од споровите се решаваат во временска рамка
 - 50% до 69% од споровите се решаваат во временска рамка
 - Помалку од 50% од споровите се решаваат во временска рамка
 - Не знам
 20. Дали во последните 5 години надворешни финансиски ревизии дале мислење со резерва или биле без мислење во однос на финансиското и материјалното работење на АЕК?
 - Не
 - Да
- 20.1 Доколку одговорите со ДА, кои се клучните наоди што се наведуваат во ревизорските извештаи?

Транспарентност

Годишен извештај

21. Што содржи годишниот извештај? (Ве молиме проверете ги сите што се применуваат)
 - Споредба помеѓу утврдените цели за годината и целите што се остварени (т.е. објективна евалуација на работата)
 - Главни регулаторни одлуки, регулативи, реформи
 - Преглед на одлуките донесени за спорови, извршување и применливото законодавство
 - Финансиско и буџетско сметководство со детали за сите расходи, извори на приходи, средства и инвестиции
 - Сеопфатна статистика/метрика (на пример, во однос на анализата на пазарите)
 - Идентификација на стратешките цели за следната година
 - Друго

Релеванти информации на веб-страница

22. Дали регулаторот ги објавува следните законски/регулаторни документи на својата веб-страница? (Ве молиме изберете ги сите што се применуваат)
- Закони
 - Правила/регулативи
 - Одлуки за решавање спорови
 - Политики
 - Консултации
 - Коментари добиени како одговор на консултации
 - Лиценци и овластувања
 - Апликации за лиценца
 - Петиции, барања или коментари, главно поднесени од заинтересираните страни
 - Табели за национална распределба на фреквенции
 - Распределба на спектар
 - Тарифи
 - Надоместоци за лиценци/овластувања
 - Услови за поднесување барања и начин за репортирање по категории на корисници
 - Договори за интерконекција
 - Референтни понуди на услуги (RIO, RUO, итн.)
 - Статистика/метрика
 - Годишни или други извештаи
 - Постапки за јавни набавки и склучени договори по нив.

Јавни консултации

23. Дали АЕК практикува да спроведе јавни консултации пред да се издадат регулаторни одлуки (на пр. акти, уредби, правила, прописи, наредби и сл.)
- Да
 - Не
24. Дали АЕК ги разгледува сите коментари поднесени на јавна расправа и дава образложена одлука во прилог на одговорите по поодделните коментари?
- Да
 - Не
25. Дали АЕК објаснува до кој степен коментарите од консултациите се вклучени во конечните одлуки?
- Да
 - Не

Отвореност и конкурентност на пазарот

26. За јавните услуги што не се целосно отворени за конкуренција, која од следниве опции најдобро го опишува процесот на либерализација?
- Сите јавни услуги што не се целосно отворени за конкуренција се во процес на либерализација.
 - Некои, но не сите јавни услуги кои не се целосно отворени за конкуренција се во процес на либерализација.
 - Во моментот нема иницијативи/планирани за либерализација на јавните услуги кои не се целосно отворени за конкуренција.

Лиценцирање и регулаторни политики за поттикнување на конкуренцијата

27. Кој вид рамка за лиценцирање/властување постои во моментот? (Ве молиме изберете ги сите што се применуваат)

- Специфични за услугите (т.е., секој тип мрежа или услуга бара посебна лиценца)
- Мултиуслуга (т.е. за неколку вида услуги се добиваат овластувања според индивидуална или групна лиценца)
- Единствена лиценца/општо овластување (т.е. сите електронски комуникациски мрежи и услуги се дозволени со едно одобрение или лиценца, без оглед на тоа дали се услуги базирани на објекти или услуги што не се базирани на објекти)

28. Доколку постои специфична услуга или рамка за повеќе услуги, дали АЕК е во процес на транзиција кон унифицирано лиценцирање/општа рамка за овластување?

- Да
- Не

28.1 Доколку одговорите со ДА, ве молиме наведете кои се тие

29. Дали постојат поедноставени процеси за да се добие лиценца/овластување? (на пример, преку регистраци и/или известувања):

- Да
- Не

29.1 Доколку одговорите со ДА, ве молиме наведете кои се тие

30. Дали сите лиценци што ги издава АЕК се технолошки и услужно неутрални?

- Да
- Не

30.1 Доколку одговорите со ДА, ве молиме наведете кои се тие

Приспособливост на регулаторната рамка за нови технологии

31. Кога на пазарот се воведува нова технологија или услуга (на пример, VoIP), кој пристап го презема АЕК за регулирање?

- Новата технологија/услуга се става во постојна регулаторна класификација.
- Се почнува консултација или друг процес на донесување одлуки за да се одреди соодветен регулаторен третман.
- Новата технологија/услуга се забранува
- Друго

Соработка со други тела

Регулатор за медиуми/радиодифузија

32. Дали постојат закони, регулативи, насоки или други формални механизми што обезбедуваат координација на функциите помеѓу АЕК и АВМУ односно, радиодифузија?

- Да
- Не
- Обемот на надлежност на регулаторот вклучува медиумски/радиодифузни сервис

Комисија за заштита на конкуренцијата

33. Дали постојат области на истовремена или споделена надлежност за прашања поврзани со конкуренцијата во телекомуникацискиот сектор помеѓу АЕК и КЗК (на пример, истраги/дисциплинирање на антиконкурентно однесување, одобрување спојувања итн.)?

- Да
- Не

33.1 Доколку одговорите со ДА, ве молиме наведете кои се тие.

34. Дали постојат закони, регулативи, насоки и/или други формални механизми кои обезбедуваат координација на функциите помеѓу АЕК и КЗК?

- Да
- Не

34.1 Доколку одговорите со ДА, ве молиме наведете кои се тие.

Дирекција за заштита на личните податоци

35. Дали постојат закони, регулативи, насоки и/или други механизми кои обезбедуваат координација на функциите помеѓу АЕК и ДЛЗП?

- Да
- Не

35.1 Доколку одговорите со ДА, ве молиме наведете кои се тие.

Предлози и препораки

36. Доколку постојат одредени недостатоци во ЗЕК што влијаат врз работењето на АЕК, како може да се изменат и подобрат?

Прилог 2: Теми за дискусија во рамките на фокус-група – претставници од АЕК

1. Отвореност и конкуренција на пазарот на електронските комуникации (ПЕК)

а) Каково е вашето согледување во однос на пазарната конкуренција во секторот на електронски комуникации гледано во целина?

б) Дали постојната методологија за анализа на релевантните пазари создава негативни ефекти врз пазарната конкуренција (определување голем број релевантни пазари кои се предмет на ex-ante регулација, тесно дефинирање релевантен пазар и консеквентно на тоа операторот/операторите стануваат ОЗПМ? (Осврт и врз проблемот на пристап до релевантни податоци за дефинирање на релевантните пазари.)

в) Дали обврските што АЕК може да му ги наметне на ОЗПМ во рамките на постојната законска регулатива се доволни за да се поттикне пазарната конкуренција на одделните релевантни пазари и воопшто на ПЕК во целина?

г) Дали правите контрола на степен на искористеност на фреквенции што еден оператор ги поседува согласно неговите потреби и понудени услуги? Што се случува со редундантните фреквенции?

д) Дали моментната структура на надоместоци што ја плаќаат операторите негативно влијае врз пазарната конкуренција, развојот на секторот на ЕК, и на квалитетот и цената за услугите што ги плаќаат крајните корисници?

ѓ) Кое е Вашето мислење во однос на вклучувањето на ОТТ играчите во формалната рамка за регулација?

2. Соработка на АЕК со други регулаторни институции

- а) Дали имате воспоставено формална соработка со КЗК? Колку често КЗК бара мислење од АЕК по одредени постапки што се предмет на истражување на КЗК? Колку често АЕК бара мислење од КЗК за одредени прашања поврзани со регулацијата на пазарите?
- б) Улогата на АЕК во изработката на долгорочната стратегија за Information and Communication Technology, National Cybersecurity Strategy
- в) Заштита на животна средина, заштита на потрошувачите – решавање на дел од новите регулаторни предизвици за АЕК.

3. Како АЕК се приспособува на новите трендови во развојот на новите технологии (5G)?

4. Според Ваше мислење, кои се клучните предизвици со кои се соочува АЕК (Комисијата на АЕК) во своето работење? Наведете минимум 3.

5. Која е Вашата оценка во поглед на фактичката независност на Комисијата на АЕК/АЕК од влијанието на 1) политички партии, 2) бизнис лоби-групи и 3) Влада и државни институции (скала 1–5)?

- Дали сметате дека има одредени промени/подобрувања во таа насока во последните 5 години?

6. Согласно ЗЕК, отворена е можност, меѓу другото, Агенцијата да се финансира од донации (член 29, став 1). Каква е досегашната пракса во поглед на примањето донации (од кого и во кој износ)?

- Какво е вашето мислење во врска со потенцијалното влијание на донаторите врз одлуките и работењето на АЕК?

7. Дали постои Кодекс на однесување и/или друг вид интерни прописи и процедури што се однесуваат на вработените во АЕК и/или членовите на Комисијата на АЕК (на пример, прифаќање подароци (да се примаат и даваат), конфликт на интереси, обврски по завршувањето на мандатот или работниот однос итн.)?

- Доколку постојат, кои се тие и какво е вашето мислење во поглед на нивната примена во пракса?

8. Дали сметате дека досегашната/постојната организациска структура, кадровска екипираност и кадровска политика овозможува ефикасно и ефективно функционирање на АЕК? Што по Ваше мислење може/треба да се промени?

9. Каква е досегашната пракса во поглед на надзорот на работењето на АЕК од страна на Собранието?

10. Како го оценувате постојниот пристап/методологијата што ја применува АЕК за финансиско планирање/буџетирање на годишните расходи и приходи?

- Дали сметате дека се потребни (и/или дали се планирани одредени) модификации/подобрувања на начинот на планирање имајќи ги предвид значителните отстапувања (во позитивна смисла) помеѓу планираните и реализираните приходи и расходи по ставки и во вкупен износ во изминатите неколку години?
- Според Ваше мислење, за која намена би требало да биде искористен пренесениот вишок приходи над расходи од претходни години (на кој начин би се постигнала најефикасна и најефективна примена на финансиските средства во насока на развој на електронските комуникации)
- Дали постои програма или упатство на кој начин и за каква намена би се користеле вишокот финансиски средства?

11. Дали во блиска иднина се планира намалување на надоместоците што АЕК ги наплаќа од операторите или преземање други мерки што би биле од корист за сите засегнати страни, како резултат на унапредување на процесот на буџетирање на расходите и нивна оптимизација и рационализација?

Прилог 3: Детален преглед за промените во буџетот

ВИД ПРИХОДИ	РЕАЛИЗИРАНИ РАСХОДИ 2018 година	ПЛАНИРАНИ РАСХОДИ 2019 година	ПРЕДЛОГ ПЛАНИРАНИ РАСХОДИ 2019 година	разлика помеѓу планирани расходи 2019 и реализирани расходи 2018	разлика помеѓу предлог планирани расходи 2019 и реализирани расходи 2018
	(1)	(2)	(3)	(2)-(1)	(3)-(1)
400 ПОТРОШЕНИ МАТЕРИЈАЛИ	2.533,445	5.136,000	5.136,000	2.602,555	2.602,555
400100 – Канцелариски материјали	235,541	800,000	800,000	564,459	564,459
40110 – Списанија, весници и други изданија-домашна литература	127,542	100,000	100,000	-27,542	-27,542
400120 – Списанија, весници и други изданија-странска литература	0	50,000	50,000	50,000	50,000
400210 – Материјали за АОП, тонери	231,132	500,000	500,000	268,868	268,868
400310 – Водовод и канализација	243,210	350,000	350,000	106,790	106,790
400320 – Други комунални трошоци и услуги	408,150	400,000	400,000	-8,150	-8,150
400420 – Средства за одржување хигиена	191,988	600,000	600,000	408,012	408,012
400510 – Ситен инвентар, алат	5,423	100,000	100,000	94,577	94,577
400511 – Горива и масла (моторни возила)	857,782	1,200,000	1,200,000	342,218	342,218
400512 – Горива и масла (специјални возила)	143,338	600,000	600,000	456,662	456,662
400610 – Др. материјали за специјална намена (потрошен материјал за мерна опрема)	34,240	100,000	100,000	65,760	65,760
400620 – Други материјали за поправка	55,099	336,000	336,000	280,901	280,901
401 ПОТРОШЕНА ЕНЕРГИЈА	4.301,351	5.820,000	5.820,000	1.518,649	1.518,649
401800 – Електрична енергија (АЕК + КМЦа)	3.900,862	4.600,000	4.600,000	699,138	699,138
401820 – Течни горива	400,489	1,220,000	1,220,000	819,511	819,511
403 ДРУГИ УСЛУГИ (КОМУНАЛНИ УСЛУГИ, КОМУНИКАЦИЈА)	30.464,195	59.574,371	63.007,121	29.110,176	32.542,926
403120 – Поправка и сервисирање на лесни возила	615,742	1,050,000	1,050,000	434,258	434,258
403210 – Поправка и сервисирање на други возила	186,267	600,000	600,000	413,733	413,733
403212 – Поправка и одржување на софтверска и хардверска опрема	23,768,617	34,685,704	38,118,454	10,917,087	14,349,837
403213 – Поправка и одржување на опрема	2,299,375	13,812,000	13,712,000	11,512,625	11,412,625
403310 – Пошта	595,258	1,040,000	1,040,000	444,742	444,742
403320 – Телефон и телефакс	2,463,691	3,600,000	3,700,000	1,136,309	1,236,309
4033202 – Интернет и линкови	368,500	2,786,667	2,786,667	2,418,167	2,418,167
403330 – Услуги за копирање, печатење и издавање	166,745	2,000,000	2,000,000	1,833,255	1,833,255
404 ПРЕВОЗНО-ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ	239,684	650,000	650,000	410,316	410,316

404100 – Услуги од влечна служба	24.070	0	0	-24,070	-24,070
404210 – Регистрација на моторни возила	167.740	300.000	300.000	132,260	132,260
404211 – Регистрација на специјални возила	47.874	200.000	200.000	152,126	152,126
404220 – Други превозно-транспортни услуги	0	150.000	150.000	150,000	150,000
405 ИЗДАТОЦИ ЗА РЕКЛАМА, ПРОПАГАНДА И РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА	4.338.612	7.500.000	7.500.000	3,161,388	3,161,388
405210 – Расходи за реклама, репрезентација (организирање јавни состаноци и др.)	3.160.428	5.300.000	5.300.000	2,139,572	2,139,572
405211 – Прехранбени продукти и пијалаци	199.122	500.000	500.000	300,878	300,878
405212 – Репрезентативен материјал	801.645	1.500.000	1.500.000	698,355	698,355
405220 – Расходи за репрезентација (Комисија, орган на АЕК)	177.417	200.000	200.000	22,583	22,583
408 НАЕМНИНА	3.014.242	3.600.000	3.600.000	585,758	585,758
409 ДРУГИ МАТЕРИЈАЛНИ РАСХОДИ	2.340.684	3.250.000	3.250.000	909,316	909,316
409100 – Униформи за вработени	598.800	200.000	200.000	-398,800	-398,800
409102 – Услуг и за чистење	1.741.884	3.050.000	3.050.000	1,308,116	1,308,116
410 ПРОВИЗИЈА ЗА ПЛАТЕН ПРОМЕТ	300.195	700.000	700.000	399,805	399,805
410110 – Провизија за платен промет	113.847	400.000	400.000	286,153	286,153
410120 – Банкарска провизија – откуп на девизи	186.348	300.000	300.000	113,652	113,652
412 ПРЕМИИ ЗА ОСИГУРУВАЊЕ	4.939.764	16.000.000	16.000.000	11,060,236	11,060,236
412210 – Осигурување на моторни возила (каска)	1.043.197	3.000.000	3.000.000	1,956,803	1,956,803
412211 – Осигурување на имотот на АЕК	3.896.567	13.000.000	13.000.000	9,103,433	9,103,433
413 ДНЕВНИЦИ ЗА СЛУЖБЕНО ПАТУВАЊЕ И ПАТНИ ТРОШОЦИ	8.316.472	8.850.000	8.850.000	533,528	533,528
413120 – Патни расходи во земјата	137.720	400.000	400.000	262,280	262,280
413130 – Расходи за сместување во земјата	356.336	200.000	200.000	-156,336	-156,336
413140 – Споредни расходи (патување во земјата)	21.279	50.000	50.000	28,721	28,721
413180 – Споредни расходи (патување во земјата АЕК)	2.200	55.000	55.000	52,800	52,800
413210 – Дневници за службено службено патување во странство	1.706.239	1.500.000	1.500.000	-206,239	-206,239
413220 – Патни расходи во странство	1.884.446	2.100.000	2.100.000	215,554	215,554
413230 – Расходи за сместување во странство	3.413.876	2.850.000	2.850.000	-563,876	-563,876
413240 – Споредни расходи (патување во странство)	108.463	275.000	275.000	166,537	166,537
413250 – Дневници за службени патувања во странство (Комисија)	102.079	110.000	110.000	7,921	7,921
413260 – Патни расходи во странство (Комисија)	48.067	650.000	650.000	601,933	601,933
413270 – Расходи за сместување во странство (Комисија)	535.767	550.000	550.000	14,233	14,233
4132401 – Спредни расходи (патување во странство Комисија)	0	110.000	110.000	110,000	110,000
414 НАДОМЕСТОЦИ НА ТРОШОЦИ НА РАБОТНИЦИ И ГРАЃАНИ	2.289.182	3.812.500	3.812.500	1,523,318	1,523,318

Анализа на поставеноста, перформансите и предизвиците во работењето на АЕК

414330 – Надомест за годишен одмор (регрес)	1,881,815	2,200,000	2,200,000	318,185	318,185
414340 – Еднократна парична помош – смрт на вработен, болест по правилник	20,000	500,000	500,000	480,000	480,000
414360 – Надоместок за користење на сопствено возило	323,217	500,000	500,000	176,783	176,783
414380 – Отпремнина при заминување во пензија		500,000	500,000	500,000	500,000
414390 – Одвоен живот	64,150	112,500	112,500	48,350	48,350
415 НЕГАТИВНИ КУРСНИ РАЗЛИКИ	26,972	300,000	300,000	273,028	273,028
416 ЧЛЕНАРИНИ	5,130,896	5,257,500	5,257,500	126,604	126,604
416110 – Членарини во меѓународни организации	5,088,970	5,212,500	5,212,500	123,530	123,530
416120 – Членарини во домашни организации	41,926	45,000	45,000	3,074	3,074
417 ИНТЕЛЕКТУАЛНИ И ДРУГИ УСЛУГИ	27,330,161	57,664,500	78,664,500	30,334,339	51,334,339
417001 – Професионални услуги		150,000	150,000	150,000	150,000
417310 – Правни услуги	695,516	1,500,000	1,500,000	804,484	804,484
417320 – Услуги за превод	48,886	500,000	500,000	451,114	451,114
417710 – Обука за стручно усовршување	3,596,816	16,590,500	16,590,500	12,993,684	12,993,684
417741 – Семинари, конференции, саеми (котизација)	328,189	2,000,000	2,000,000	1,671,811	1,671,811
417742 – Семинари и конференции (Комисија)	48,531	300,000	300,000	251,469	251,469
417990 – Други договорни услуги	10,270,997	21,160,000	41,760,000	10,889,003	31,489,003
417991 – Други договорни услуги за членовите на Комисијата	5,267,428	6,000,000	6,400,000	732,572	1,132,572
41992 – Маркетинг истражување на јавното мислење	720,250	1,400,000	1,400,000	679,750	679,750
417996 – Едукативни видеа за сајбер-безбедност		1,200,000	1,200,000	1,200,000	1,200,000
417998 – Услуги за обезбедување имот и лица	6,353,548	6,864,000	6,864,000	510,452	510,452
418 ДРУГИ РАСХОДИ	3,317,013	9,350,000	9,350,000	6,032,987	6,032,987
418118 – Отпис на побарувања од минати години	699,770	2,000,000	2,000,000	1,300,230	1,300,230
418990 Други оперативни расходи	9,881	900,000	900,000	890,119	890,119
418991 – Објава на огласи, тендери	323,145	1,500,000	1,500,000	1,176,855	1,176,855
418992 – Дезинфекција, дезинсекција и дератизација	125,000	200,000	200,000	75,000	75,000
418993 – Судски такси, нотарски услуги, извршител	216,466	500,000	500,000	283,534	283,534
418996 – Други расходи реална затезна камата	8,921	250,000	250,000	241,079	241,079
418980 – Други расходи судски трошоци – изгубен судски спор	1,933,830	4,000,000	4,000,000	2,066,170	2,066,170
430 ПРЕНЕСЕНИ РЕДСТВА НА ДРУГИ СУБЈЕКТИ			62,905,000	0	62,905,000
440 КАПИТАЛНИ СРЕДСТВА	33,771,238	16,236,514	187,870,235	-17,534,724	154,098,997
440002 – Реконструкција на деловни згради КМЦ	1,522,613	2,200,000	2,200,000	677,387	677,387
440006 – Изградба на антенски систем за контрола и мониторинг – Водно	31,465,335	14,036,514	183,670,235	-17,428,821	152,204,900

440007 – Изградба на административен објект	395,010	0	0	-395,010	-395,010
440006 – Доградба на постојни објекти	388,280	0	0	-388,280	-388,280
440012 – Преадаптација на простории во деловен објект			2,000,000	0	2,000,000
441 ОПРЕМА	17,588,054	110,658,615	141,591,115	93,070,561	124,003,061
441001 – Информатичка опрема	14,455,744	46,045,000	53,117,500	31,589,256	38,661,756
441002 – Софистицирана мерна опрема	3,075,000	9,313,615	32,573,615	6,238,615	29,498,615
441003 – Канцелариска опрема	28,500	600,000	600,000	571,500	571,500
441008 – Друга опрема	28,810	34,700,000	34,700,000	34,671,190	34,671,190
441010 – Возила		20,000,000	20,600,000	20,000,000	20,600,000
455 ПОМОШ, ДОНАЦИИ И ДРУГИ ДАВАЧКИ	0	0	6,150,000	0	6,150,000
460 ВКАЛКУЛИРАНИ ПЛАТИ	132,467,861	163,200,000	163,200,000	30,732,139	30,732,139
470 ДАНОЦИ ШТО НЕ ЗАВИСАТ ОД РЕЗУЛТАТОТ	415,680	800,000	1,000,000	384,320	584,320
470001 – Персонален данок на доход	260,347	500,000	500,000	239,653	239,653
470002 – Персонален данок на доход (за реализирани трошоци од страна на Комисијата)	155,333	300,000	500,000	144,667	344,667
ВОНРЕДНИ РАСХОДИ	1,269,123	0	0	-1,269,123	-1,269,123
ВКУПНИ РАСХОДИ	284,394,824	478,360,000	774,613,971	195,234,299	491,488,270
ВИД ПРИХОДИ	РЕАЛИЗИРАНИ ПРИХОДИ 2018 година	ПЛАНИРАНИ ПРИХОДИ 2019 година	ПРЕДЛОГ ПЛАНИРАНИ ПРИХОДИ 2019 година	<i>разлика помеѓу планирани приходи 2019 и реализирани приходи 2018</i>	<i>разлика помеѓу предлог планирани приходи 2019 и реализирани приходи 2018</i>
	(1)	(2)	(3)	(2)-(1)	(3)-(1)
ВКУПНИ ПРИХОДИ ОД НАДОМЕСТОЦИ	475,743,630	478,360,000	478,360,000	2,616,370	2,616,370
Надоместок за користење радиофреквенции	367,878,230	375,000,000	375,000,000	7,121,770	7,121,770
Надоместок за користење доделени броеви и серии на броеви	54,807,936	50,250,000	50,250,000	-4,557,936	-4,557,936
Надоместок за надзор на пазарот на електронски комуникации	50,742,281	50,810,000	50,810,000	67,719	67,719
Приходи од камати по видување	83,457	500,000	500,000	416,543	416,543
Приходи по камати (каматни листи, судски такси)	517,882	400,000	400,000	-117,882	-117,882
Разни приходи (позитивни курсни разлики, донации, погрешни уплати и др.)	1,713,844	400,000	400,000	-1,313,844	-1,313,844
Приходи од продажба на расходувани основни средства		1,000,000	1,000,000	1,000,000	1,000,000
ВИШОК ФИНСИСКИ СРЕДСТВА ОД МИНАТИ ГОДИНИ			125,275,193	0	125,275,193
ВИШОК ФИНСИСКИ СРЕДСТВА ОД ПРЕТХОДНА ГОДИНА			170,978,778	0	170,978,778
ВКУПНИ СРЕДСТВА	475,743,630	478,360,000	774,613,971	2,616,370	298,870,341

